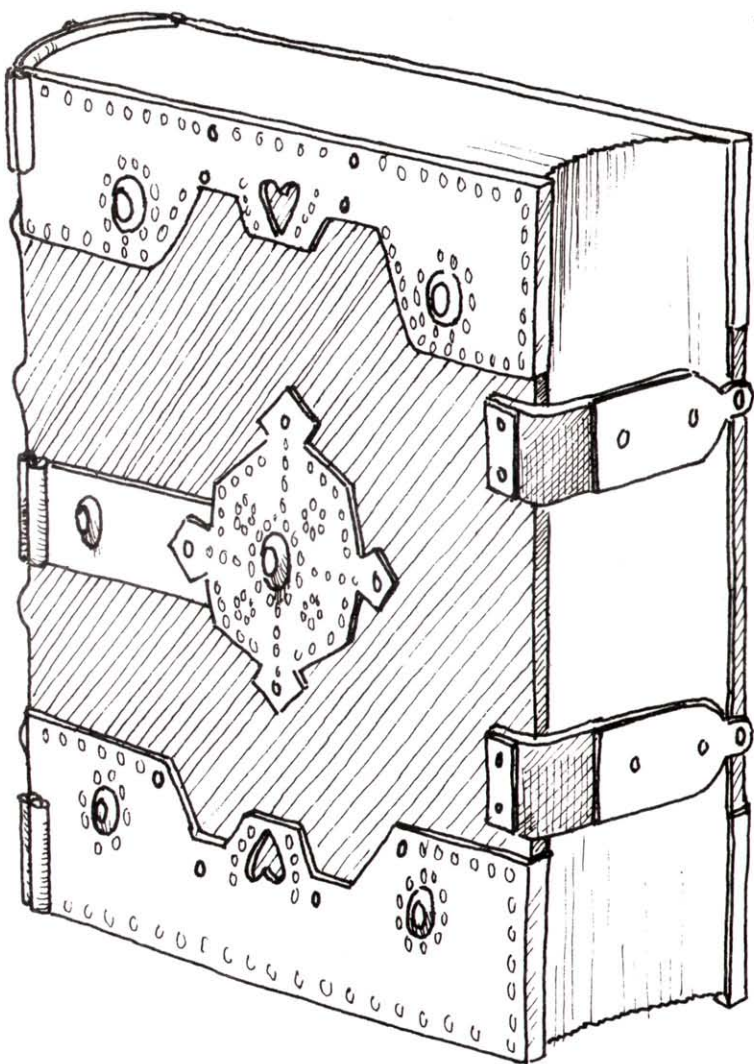

könyv
könyvtár
könyvtáros

1995
június

KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

1995. június

Tartalom

Könyvtárpolitika

Maurer Péter – Vajda Kornél: Beszélgetés Nyiri Lajossal, az OMF ügyvezető elnökével	3
Bodó Sándor: Közgyűjtemények az ezredforduló küszöbén	9
Rózsa György: „Könyvtárak: az 'információs autósztroda' szervízállomá- sai vagy bázisintézményei?”	15
A KIK és az MKE állásfoglalása	19

Műhelykérdések

Tószegi Zsuzsanna: Könyvtári rendszerek bemutatkozása a Könyvfesztí- válon	22
Haluska Veronka: Dokumentációs adatbázis és Nemzetiségi bibliográfia az Országos Idegennyelvű Könyvtárban	27
Hoványi János: A rút kiskacsáról, a hattúról és más könyvtári dolgokról – a fölőspéldányok ürügyén	31

Konferenciák

V. Ecsedy Judit: Régi könyvek védelme	36
Fehér Miklós: Könyvtárkép Nógrád megyében	38
Oroszné Katona Anna: A könyvtári ellátás irányelvei és normái	40
Fehér Miklós: Együttműködési lehetőségek	46

Fórum

Katsányi Sándor: Inkarnáció ezüstben	55
Rády Ferenc: A bomlás kezdete?	55
Hírlevél a Magyar Könyvtárosok Egyesülete tagjaihoz	57

Lapunk e számában Tóth Zsuzsa grafikai szerepelnek

From the contents

- Talk with Lajos Nyíri, executive president of the National Committee on Technological Development (3);
- Sándor Bodó: Public collections at the turn of the millennium (9);
- György Rózsa: Libraries: service stations or basis institutions of the information superhighway? (15).

Cikkeink szerzői

Bodó Sándor, az MKM főosztályvezetője; *V. Ecsedy Judit*, az OSZK munkatársa; *Fehér Miklós*, a Nógrád Megyei Könyvtár igazgatója; *Haluska Veronka*, az OIK munkatársa; *Hoványi János*, az OSZK osztályvezetője; *Katsányi Sándor*, az FSZEK főosztályvezetője; *Maurer Péter*, az OMK osztályvezetője; *Oroszné Katona Anna*, a Nógrád Megyei Könyvtár igazgatóhelyettese; *Rády Ferenc*, az OSZK főosztályvezetője; *Rózsa György*, az MTA Központi Könyvtára főigazgatója; *Tószegi Zsuzsanna*, az OSZK osztályvezetője; *Vajda Kornél*, a 3K szerkesztője

Szerkesztőbizottság:

Maurer Péter elnök

Csaba Gabriella, Domsa Károlyné, Poprády Géza, Tóthné Környei Márta

Szerkeszti:

Vajda Kornél

A szerkesztőség címe: 1054 Bp., Hold u. 6. – Telefon: 153-3763

Közreadja: a Könyvtári és Informatikai Kamara, a Magyar Könyvtárosok Egyesülete, a Művelődési és Közoktatási Minisztérium, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, az Országos Széchényi Könyvtár

Felelős kiadó: **Poprády Géza**, az Országos Széchényi Könyvtár főigazgatója

Készült az OSZK Nyomdaüzemében

Felelős vezető: **Burány Tamás**

Terjedelem: 5,7 A/5 kiadói ív. Munkaszám: 95.173

Lapunk megjelenéséhez támogatást kaptunk a Nemzeti Kulturális Alaptól

Terjeszti az Országos Széchényi Könyvtár

Előfizetési díj 1 évre 2400 forint. Egy szám ára 200 forint

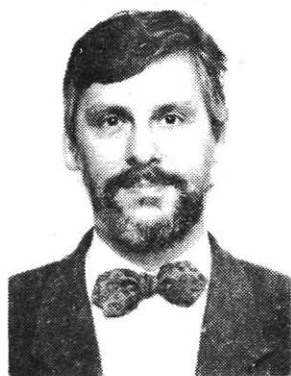
HU-ISSN 1216-6804

„Hisszük, hogy Magyarország nem utolsónak
hajt föl az információs 'highway'-ra”

Beszélgetés Nyiri Lajossal, az OMFB ügyvezető elnökével

Hogy lapunk olvasóit, hogy a magyar könyvtáros-társadalmat miért érdeklí az OMFB, annak munkája, viszonya a könyvtárügyhöz, a könyvtári fejlesztés kérdésköréhez, nem kíván indoklást, magyarázatot. Az ellenkezője lenne érthetetlen. Előljáróban azonban hadd tegyünk fel néhány más jellegű kérdést. Mindegyik szubjektív kérdéseket. Az Ön személyére, az Ön személyes könyvtári élményeire vonatkozókat.

– Villamosmérnök vagyok, műszaki értelmiségi. Olyan műszaki értelmiségi, akinek egy kisebb pályamódosítás van a háta mögött. Az eredeti szakterületemen, a villamosmérnökin viszonylag rövid ideig dolgoztam, bár már egyetemistaként dolgoztam egy informatikai cégnél. Később azonban a műszaki élet általános kérdései, a fejlesztés, a technológia problémái, ezek nemzetközi vonatkozásai kerültek előtérbe pályámon. Kormányprogramokon dolgoztam, azután néhány évet az Egyesült Államokban töltöttem diplomataként, Magyarországot képviseltem a nemzetközi mezőnyben. 1990-ben, az Egyesült Államokból hazatérve egy nagyon megtisztelő ajánlatot kaptam az OMFB akkori elnökétől, Pungor Ernő professzor úrtól, akkor csatlakoztam az OMFB-hez.

– És – ehhez képest – milyen az Ön személyes viszonya a könyvtárakhoz?

– Köszönöm szépen, jó. Könyvtárra minden embernek szüksége van, az átlagember sem lehet meg könyvtár, könyvtárhasználat nélkül. Persze egy értelmiséginek sokkal szorosabb a kapcsolata a könyvtárakhoz. Ez a kapcsolat persze változik az életpálya során. Más az egyetemistáé, más a kutatóé stb. Egy egyetemista esetében szinte elemi szükségszerűség a könyvtár látogatása. Nekem van egy harmadik típusú kötődésem is a könyvtárakhoz: én a könyvtárat az informatika, az információs társadalom struktúrájának szerves részeként kezelem. Persze a név sajtóságos. Könyvtárnak mondjuk, de korántsem csupán könyvek tárának tartjuk. Mi már annak idején, a hatvanas években, egy kisvárosban sem csak könyvekért mentünk el a könyvtárba, hanem például hanglemezeket is hallgatni. Később korszerűbb információhordozók vonzottak a könyvtárakba. A nyolcvanas években, amikor igen sűrűn jártam Washingtonban a Kongresszusi Könyvtárba, hiszen akkori feladatomnál fogva ki sem hagyhattam volna ezt az intézményt, a számítógépek, a számítógépes adatbázisok használata állt előtérben.

Örömmel látom, hogy a mai magyar nagykönyvtárak, a Széchényi Könyvtár, az OMIKK, az Országgyűlési, de az egyetemi könyvtárak is, képesek azokat a számítógépes szolgáltatásokat nyújtani, amelyekhez a nyolcvanas évek közepén a Kongresszusi Könyvtárban „hozzászoktam”.

– *Könyvtári-könyvtárosi-informatikai szaklap vagyunk. Az OMFB elsősorban ilyen szempontból érdekel minket és olvasóinkat. De vajon mi érdekli az OMFB-t? Mire koncentrálnak első helyen, és egyáltalán hol helyezkedik el látómezejében a mi általunk preferált terület?*

– A mai társadalmi, gazdasági viszonyok között az OMFB-nek az a feladata, hogy segítse megvalósulni a kormány innovációs és kutatás-fejlesztési politikáját, és testesítse meg az állami szerepvállalást a műszaki fejlődésben. A nemzetközi trendek és a hazai szükségletek, célok ismeretében igyekeznek ösztönözni a kutatási, gazdasági szférát új technológiák kifejlesztésére, alkalmazására, adaptálására. Ebben a folyamatban a könyvtáraknak nagy szerepe lehet, hiszen eszközei a tudástranszfernek, hidat képeznek a külföldi és a hazai szakirodalom és általában a tudás és a szakemberek között. Közhangként hangzik, amikor azt mondjuk, hogy a könyvtár ablak a világra, de éppen az ezredforduló táján, az információs társadalmak intenzív fejlődésének időszakában, amikor a globalizáció már régen túlhaladta a kereskedelmet, a pénzforgalmat és a gazdasági tevékenységet, ennek megállapítása és kijelentése, de főleg a döntések során való érvényesítése elemi érdekünk. A műszaki fejlődés eredményeként jelentősen átalakulóban van a könyvtárak iránti társadalmi igény, illetve működésük formája, módja. Egyik ilyen momentum mindenképpen a nagy nemzetközi információs hálózatok fejlődésében, illetve az információ-hordozók átalakulásában figyelhető meg. De nem elhanyagolható körülmény az sem, hogy az elmúlt években jelentősen leépültek azok a politikai gátak, amelyek korlátozták korábban az információ terjedését. Ezek a tényezők mind-mind jelentős kihívásokat hordoznak a könyvtárak számára, amelyek tevékenységében, meglátásom szerint kevésbé fog a jövőben dominálni a könyv. Az elnevezés „könyvtár” ilyen értelemben egyre kevésbé fogja fedni a valós funkciót, amely inkább „információtár” irányába mutat. Az OMFB az elmúlt időszakban is a könyvtárak technikai és szakinformációs fejlesztését jelentős összegekkel segítette.

– *Szeretnék tudni persze mást is az OMFB-ről. A nagy könyvtárak, a műszaki könyvtárak sokat tudnak róla, de a közművelődési könyvtáraknak sem lenne tán ártalmára, ha közelebbről megismerkedhetének ezzel a kissé rejtélyes intézménnyel, szervezetével, vezetőivel. Ugye mondana ezzel kapcsolatban néhány bemutatkozó szót?*

– Nem vagyunk rejtélyes intézmény, sőt az Országos Műszaki Fejlesztési Bizottságot a kormány kötelezi a közvélemény rendszeres tájékoztatására. Kevés országos szerv rendez gyakrabban sajtótájékoztatót, ad ki több írásos ismertetőt munkájáról, mint az OMFB. Az OMFB alapvető feladata a kormányzat innovációs, műszaki fejlesztési tevékenységéhez kapcsolódó stratégiai döntéselőkészítés, e döntések végrehajtása és részvétel ezek finanszírozásában. Ez utóbbi során részben a központi műszaki fejlesztési alagra (közismerten: a KMÜFA-ra), részben pedig PHARE-támogatásra építhetjük tevékenységünket. További feladatunk a kormányzat képviselte nemzetközi tudományos és technológiai együttműködésekben, így például az EUREKA-ban, a COST-ban, a CERN-ben, a NATO-ban, de számos kétoldalú kormányközi tudományos és technológiai

megállapodás végrehajtása során is. Havonta jelentetünk meg ezekkel kapcsolatosan hírlevelet, amelyet természetesen ingyenesen terjesztünk az érdeklődő személyek és intézmények körében. Örömünkre szolgál, ha ezek között könyvtárakat is felfedezhetünk.

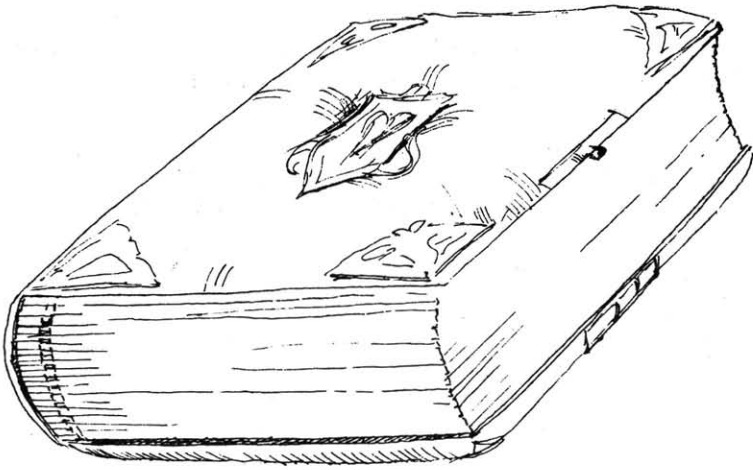
Az OMFB stratégiai döntéseit egy 15 fős Tanács hozza meg, amely zömében nem kormányzati képviselőkből, hanem ún. független szakértőkből áll. E testület elnöke Bihari István. A tevékenységet egy kislétszámú, jelenleg 178 fős hivatal hajtja végre.

– *Ma egyre több szó esik, egyre több tanulmány íródik arról, hogy elektronikus interaktív információs „forradalomban” élünk, illetve hogy a nagyok, a fejlettek ilyesmiben élnek. Hol tartunk mi és mi az OMFB szerepe ebben a vonatkozásban?*

– Az OMFB évek hosszú során át segítette az egyetemek, könyvtárak számítógépesítését, hogy Magyarországon is „beköszöntsön” az információs korszak. Az információs társadalmak kifejlődése az iparilag fejlett világban is most bontakozik ki. Az OMFB kiemelten kívánja kezelni az informatikai és a távközlési technológiát, az elektronikus médiák kifejlesztését. Hisszük, hogy Magyarország nem utolsónak hajt föl az információs „highway”-ra. A hazai tudományos és technológiai közösség (kutatás, fejlesztés, felsőoktatás, könyvtárak és közgyűjtemények) immár nyolc éve törekszik közös program keretében a fejlett világ információtechnológiai színvonalának és szolgáltatásainak hazai biztosítására. Az 1986-ban indított széleskörű együttműködés, az Információs Infrastruktúra Fejlesztési (IIF) Program legfontosabb és legkézzelfoghatóbb eredményeként 1994 tavaszára több, mint 10 000 „elektronikus postafiók” működött az országban. A hazai Internet végpontok mennyisége 1994 közepére túllépte az 5000-es számot, a napi forgalom pedig jóval 500 Mbyte fölé emelkedett. Az is ismeretes, hogy az Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság koordinációja és támogatása mellett országos térinformatikai projekt végrehajtása folyik.

A dolognak tehát van egy igen gyorsan fejlődő technikai, technológiai összetevője, amely igényeket generál, lehetőségeket kínál és feladatokat old meg. Az ügynek azonban van egy másik, egyáltalán nem elhanyagolható eleme: a társadalom befogadóképessége. Nem csak arról van itt szó, hogy milyen módon készíthetők fel az emberek e technika használatára, vagy miként kezelhető a számítógép-fétis, mint szociológiai és pszichológiai probléma. A legalapvetőbb kérdés, véleményem szerint az, hogy milyen funkciókat szánunk az információnak egy társadalom létezése során. A döntések az információra épülnek, vagy azt tudatosan nélkülöző ad hoc hatalmi érdekekre? A szemléletben az információ szabadsága, vagy áramlásának korlátozása a meghatározó? Az állam folytatja-e korábbi információbirtoklási magatartását, vagy éppen ellenkezőleg, anarchikus, finomabban szólva „szabadpiaci” állapotokat tűr meg, vagy éppen maga is gerjeszt? A politikai és gazdasági rendszerváltás a XX. század végén nem engedi, hogy megkerüljük a válaszadást ezekre a kérdésekre. Márpedig ez elsősorban nem műszaki téma, keményen politikai, jogtudományi, szociológiai problémakör. Nem lenne baj tudatosan foglalkozni vele. Az OMFB, bár nem tekinti magát teljesen autentikusnak benne, nem zárkózna el egy ilyen típusú vizsgálódásban való részvétel elől.

– *Szellemi kapacitás, technológia és persze pénzkérdés minden. Miből mennyije, miből mije van az OMFB-nek?*

A 80-as évek közepéig a GDP közel 2,5%-át költötte az ország kutatás-fejlesztésre. Ennek eredményeként még ma is mobilizálható erőforrás, az emberi tudás halmozódott fel. Sajnálatos módon az OMFB által ellátott feladatokra a kevés pénz jut a költségvetésből. Ez kapcsolatban van egyrészt azzal, hogy eltérően a legtöbb országtól, nálunk a GDP egyre csökkenő hányadát, ma már kevesebb, mint 1%-át költi az ország kutatás-fejlesztésre. Ildomos lenne, ha a vállalatok is bekapcsolódnának és többet költenének ilyen típusú feladatokra, azt azonban látnunk kell, hogy többségüknél ez ma még illúzió. A műszaki fejlesztés nem egyedül az OMFB ügye, mi elsősorban az országos koordinációra, a nemzetközi kutatásokba való bekapcsolódásokra, a kreatív tevékenység ösztönzésére koncentrálunk. Hozzá kell tennem, hogy az alulról kezdeményezett, műszaki fejlesztési eredményeket produkáló, általunk támogatott befejezett pályázatok eredményei már megjelentek a piacon. Munkánkban egyébként a saját apparátusunkban dolgozó szakembereken túl lényegében az egész hazai műszaki gárdára támaszkodhatunk.

– Annak idején amatőr módon, átfogó, országos koncepció nélkül indult be – többek közt – a könyvtárak számítógépesítése. Ma már tudunk nagy projektekről, fejlesztési elképzelésekről. Milyenek állnak rendelkezésre és velük kapcsolatban hol az OMFB helye? Mi a szerepe? Ön nyilván jól ismeri az Országos Szakirodalmi Információs Rendszer megvalósítására készült előzetes rendszertervet, mi a véleménye róla? Hogyan illeszkedik bele, miben tér el az Önök projektjeitől?

– Azt hiszem régi igény egy országos szakirodalmi információs rendszer kialakítása. A kérdés szerintem egyik lényeges oldala a szakkönyvtárak, az egyetemi és tudományos könyvtárak számítógépes hálózatba szervezése, mégpedig valamilyen „szabványosított” katalógus kialakítása céljából. A digitális, azaz a „virtuális könyvtár” irányába kellene haladni, tehát hálózatban, sok helyről elérhető információkat kellene biztosítani. Úgy érzem, a fő hangsúlyt az egységesítésre kell helyezni, és nem papíron deklarálni azt, hanem a gyakorlatban csinálni. Azaz egységes felületet, szabványokat, és olyan számítógépes rendszereket alkalmazni, amelyek biztosítják a távoli hozzáférést. Mindezek persze azt a célt szolgálják,

hogy mindenki hozzájusson az igényelt szakinformációhoz. Nem a hierarchikus rendszereké a jövő, hanem a könyvtárakra épülő „teleház” centrumoké. Meg kellene határozni az állami szerepvállalást a szakirodalmi információs rendszer megvalósításában és tisztázni kellene a finanszírozás kérdését is. Az Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság eddig is az integrált könyvtári rendszerek fejlesztését pereferálta. A már említett IIF program keretében igen fontosnak tartjuk az automatizált könyvtári szolgáltatások fejlesztésére irányuló tevékenységet, mint például elektronikus katalógusok, az on-line Nemzeti Periodika Adatbázis létrehozását, a jelentősebb külföldi adatbázisok központi megvásárlását és terítését. Úgy érzem, az Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság ezt továbbra is támogatott területként kezeli majd, azonban nem feladatunk a kérdésben szereplő téma országos koordinálása, harmonizálása.

- Híresek az OMFB mecenatúra jellegű pályázatai. Könyvtárak is több ízben jutottak ezen a révén támogatáshoz. Most hogy áll e pályázatok helyzete? Mennyi pénz jut rájuk, mik az esélyeik, mik a lehetőségei a pályázóknak, mivel nyerhetik el leginkább a bírálók tetszését?

- Ez év január 3-tól április 21-ig az OMFB szüneteltette az alkalmazott kutatás-fejlesztést és a K+F infrastruktúráját segítő pályázati rendszereit, mivel a korábbi évekhez képest a központi műszaki fejlesztésre fordítható anyagi források drasztikusan lecsökkentek. Ezért az OMFB Tanácsa fontos feladatának tartotta, hogy az 1995. évi költségvetési törvény ismeretében kidolgozza a pályázati alapon felosztható központi források hatékonyabb felhasználását. Mindkét területet nagyon fontosnak tartottuk és tartjuk most is. Az alkalmazott kutatás-fejlesztési pályázattal sikerült a vállalkozókat is bevonni az innovációba. Egyébként az OMFB-tól a fejlesztésre kamatmentes kölcsönként kapják a pályázaton elnyert támogatást. Ez alól kivételt képeznek a K+F infrastruktúráját fejlesztő pályázataink, amelyek során lényegében az állami mecénás szerepét „játszuk”. Az OMFB ezen pályázat keretében például a könyvtárak technikai fejlesztésére, állománygyarapítására az elmúlt két évben 262 millió forintot biztosított.

Április végével újra kiírtuk a műszaki fejlesztés társadalmi feltételei javításának támogatására pályázatunkat, melyre a nemzetközi tudományos-műszaki konferenciákon való részvétellel összefüggő kiadásokra; ismeretszerzéssel közvetlenül összefüggő tudományos konferenciák hazai rendezéséhez, valamint a magyar intézmények nemzetközi szervezetekben viselt tagsági díjainak támogatására lehet pályázni.

- Mádl Ferenc miniszter úr annak idején azt mondta-nyilatkozta nekünk, hogy a kultusztárca és az OMFB nem állnak azonos szinten a könyvtári-informatikai terület vonatkozásában, pedig meg kellene találniuk a közös nevezőt. Azóta sok minden változott. Megvannak már a közös nevezők? Vagy talán tévedett a miniszter úr, és ilyesmire nincs is szükség?

- Ami a közös nevezőt illeti, én azt a bevezető kérdésére adott válaszom környékén tudom elképzelni. Én egyébként úgy gondolom, hogy nem közös nevezőre, hanem közös áldozatvállalásra lenne szükség a könyvtári informatikai terület fejlesztése érdekében.

- Az OMFB vezető posztjairól messzire látni. Hol láthatók reménykeltő mozzanatok, szervezetek, projektek? A mi területünk kiben és miben bízhat? Mik lehetnek a feltételei, megalapozói ezeknek a bizalmaknak?

– Önmagában az a leginkább reménykeltő, hogy az ország modernizációjához még rendelkezünk szellemi erővel. A magyar reálértelmiség – ha helyzetének romlását megállítjuk – képes a legmerészebb tudományos, technikai elképzelések, projektek megvalósítására. Ebben a tudásban, ezekben a képességekben – úgy érzem – nagyonis lehet bízni. Van számos új kezdeményezés is. Ilyen például a Bay Zoltán Alapítvány, amely új típusú, európai szintű alkalmazott kutató intézeteket hoz létre. A General Electric fejleszti magyarországi kutatási aktivitását, a Furukawa japán cég hazai beruházása révén sikerült elkezdni egy magyar szabadalom, a COMPOSIT távvezeték szigetelők gyártását, amelynek kifejlesztését kezdetben az OMFB segítette.

A könyvtárak szempontjából legdöntőbb kérdésnek azt tartom, hogy mennyire lesz piaca „termékeiknek”. Ez pedig alapvetően két dologtól függ: mit kínálnak és milyen kereslet jelentkezik azok iránt. Nyilvánvaló, hogy a könyvtárak egyik alapfunkciója az ismeretterjesztéshez, kulturális alapellátáshoz kötődik, amelynek támogatottsága igen erőteljesen függ a költségvetési helyzettől, valamint a politikai intézményrendszer prioritásképző tevékenységétől. Ez utóbbi vonatkozásában lenne mit tenni. Ugyanakkor azt is észre kell venni, hogy a könyvtárak olyan tudás birtokában vannak, amelyek feldolgozva, kissé átalakítva, ügyesen „becsomagolva” esetleg piacot gerjeszthetnek. Azt hiszem, e vonatkozásban sem dőlhet senki hátra a karosszékben...

– *Divatós manapság arról szólni, hogy az E – G (ember-gép) kapcsolatot ma E – G – E kapcsolatként kell felírni (mi Klönyvtár! – G – K kapcsolatról szólnának). E modellbe azonban – bázisként – szükség van a G – G – G... kapcsolatokra. Mennyire kompatibilisek ezek a kapcsolatok országos szinten? Mennyi kárt okozott a sokféle „maszkek” gépvásárlás, hardverkonstrukció, szoftveregyveztetetlenség? Hogyan lehet javítani a helyzeten? Mit tehet e téren az OMFB?*

– Túl vagyunk ma már a számítógépesítés kezdeti anarchikus állapotán, hiszen maguk a számítógépgyártók gondoskodnak a kompatibilitásról. Az OMFB igen szorosan kapcsolódik az informatikai fejlesztésekhez és mindig is támogatta és támogatja a céltudatosságot és az ésszerűséget. Igazolja ezt az is, hogy az alkalmazott kutatás-fejlesztési pályázati rendszerünkben az informatikai jellegű pályázatok – szoftverfejlesztés, számítógépes rendszerfejlesztés stb. – kiemelt szerepet kaptak és jelentős összegekkel – 4 év alatt majdnem másfél milliárd forinttal – támogatta az OMFB.

– *Kívánhatunk-e olyasmit, ami Önnek is, az OMFB-nek is, nekünk is örömeinkre szolgálna? Mi lenne az?*

– Intenzíven növekedjék az országban az a felismerés, hogy modernizációnk döntő erőforrása az emberi tudás, amelynek megőrzése, fejlesztése, mobilizálása kiemelkedő kormányzati feladat. Azt gondolom, hogy ez kielégíti a kérdésében szereplők mindegyikét: Önöknek forrásokat jelentene az állami elosztási rendszeren keresztül, ugyanakkor valós piacot is teremtené, az OMFB pedig végezhetné azt a dolgát, amiért létrehozták.

– *Köszönjük a beszélgetést!*

Maurer Péter – Vajda Kornél

Közgyűjtemények az ezredforduló küszöbén

A XX. század utolsó évtizedének közepén és az ezredforduló küszöbén teszek kísérletet a közgyűjtemények helyzetének (állapotának, gondjainak) és perspektíváinak felvázolására. A viszonyítási pont, ahonnan a vázlat készítése során elindulhatok, 1989 és 1990 – a társadalmi változás időszakának kezdete.

A 80-as évek végén a korábbi évtizedek megszokott „maradványelv” gyakorlatán alapult a kultúra támogatása, mégis a Kelet-Európa-i viszonyok között kiterjedt, sokrétű és elfogadhatóan finanszírozott kulturális intézményrendszer működött, viszonylagos biztonságban. 1990 és 1994 között a kultúra gazdasági helyzetén szinte semmi sem változott. A költségvetés kulturális kiadásai megközelítően követték az infláció mértékét. Fokozatosan átalakult viszont a kulturális intézmények költségvetési szerkezete. A fenntartás összege többszörözve, egyre jobban elvonta a közvetlen szakmai tevékenység pénzügyi bázisát.

Vitányi Iván egyik elemzése már 1994. januárjában jóslatként vetíti előre: „a kulturális intézményeket illetően a Kormány nehéz helyzet előtt áll. Volt egy, a legapróbb részletig centralizált állami intézményrendszer, amely azonban az adott korlátok között folyamatosan és nem eredménytelenül működött. Most olyan új intézményrendszert kell létrehozni, amely megfelel a plurális demokráciák és piaci gazdaságok elvének és gyakorlatának, de meg tudja őrizni az értékeket, sőt képes hatékonyabb terjesztésükre is. A dilemma a következő: milyen módon és milyen gyorsan lehet és kell ezt a le-, át- és felépítést úgy végrehajtani, hogy a folyamatosság megmaradjon. Nehogy előbb teljesen lebontsunk működő szervezeteket, és amikor már csak a romok meredeznek előttünk, akkor kezdjünk gondolkodni az új felépítésén.”

Miközben – Marschall Miklós véleménye szerint – a „kultúra demokratizálása sokba kerül”, ugyanakkor nem lehet lemondani a reprezentatív kulturális intézmények állami tulajdonáról és a közvetlen állami finanszírozásról. Olyan kormányzati magatartást tart szükségesnek, amely tudomásul veszi ugyan a piac meghatározó szerepét, de nem mond le annak aktív befolyásolásáról és alakításáról.

1994. áprilisában Harsányi László állapítja meg, hogy az állam kivonulása a kultúrából évről-évre folytatódott, s „mivel elmaradt az államháztartás reformja az elmúlt években, nincs kép pillanatnyilag arról, hogy az állam hosszabb távon milyen kötelezettségeket kíván magára vállalni közvetlenül a kultúra finanszírozásban.”

1995-től, s a tervezett államháztartási reform révén méginkább 1996-tól a „karcsúbb, de hatékonyabb állam” koncepciója nyomja rá bélyegét intézményeink tevékenységére és alakuló terveire. Radikálisan felül kívánja vizsgálni a pénzügyi irányítás az állami szerepvállalást, s a kultúra (és néhány más szektor) esetén az eddiginél széleskörűbb munkamegosztást tervez az állam, a civil szervezetek

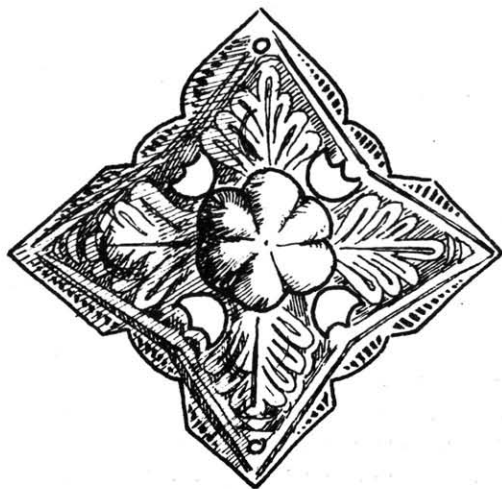
és a piac szereplői között. A „reform költségvetés” csökkentené a központosítás mértékét, mérsékelné az állam újraelosztó szerepét és a központi források eddiginél hatékonyabb felhasználását igényli.

A még mindig formálódó államháztartási reform kultúrárt érintő koncepciója mindenféle „karcsúsító” szándék mellett is biztosítani kívánja az országos múzeumok, könyvtárak és levéltárak szakmai teljesítményét, s fontosnak tartja az önkormányzati intézmények feladathoz és teljesítményhez kötött támogatását is – kizárva bizonyos meglévő párhuzamosságokat.

Az elmúlt 5 évben a könyvtárak, levéltárak és múzeumok életét újrászabályozó szakági törvények nem születtek meg. Ez persze nem jelenti azt, hogy kulturális örökségünk jelentős részét gondozó szakterületek nem tettek erőfeszítéseket a jogszabályok előkészítésére. Könyvtári és múzeumi vonatkozásban vannak kész koncepciók, sőt hosszas vitában kiérlelt kodifikált törvényszövegek is. A közeli jövőben mégis csupán a köziratokat, közlevéltárakat és a magánlevéltárakat érintő törvény tervezete kerül a parlament elé.

Részt vett viszont a Művelődési és Közoktatási Minisztérium az önkormányzatokról alkotott 1990-es és 91-es törvények előkészítésében és módosításaikban. Összességében nyugodtan megfogalmazhatom, hogy a helyi és megyei önkormányzatokról, a helyi önkormányzatok feladat- és hatásköreiről, valamint az egyes állami tulajdonban lévő vagyontárgyak önkormányzati tulajdonba adásáról szóló törvényekben érvényesíteni tudtuk a közgyűjteményi intézmények életében meghatározó folyamatosság elvét. Az évtizedek alatt kialakult intézményi struktúrák – gyűjtőkörük, tevékenységük és szolgáltatásaik – a megyei önkormányzatok kötelezően ellátandó feladatai lettek.

Arról persze szó sincs, hogy a törvények érvényesítése során a szerepek és feladatok vállalása viták, problémák és „ügyek” nélkül történt volna. Számos gond forrása volt épületek, műemlékek, muzeális értékek – egyes esetekben levéltári iratok – tulajdonjoga. A vagyonátadó bizottságok a benyújtott bizonyítékok – olykor minisztériumi szakvélemények alapján – döntöttek a vitás

kérdésekben. Természetesen jöttek létre közös tulajdonok. Különösen az ország 19 megyei önkormányzata esetén nyújtott be igényt sok város, és jegyeztette be tulajdonát a megyei önkormányzat által fenntartott (egyébként regionális feladatot az egykori járások területén ellátó) városi múzeumokban. Példa gyanánt hadd említek csupán egy kiemelkedő esetet. Szolnok megye – mint a területén működő múzeumi szervezet fenntartója – a tulajdoni törvény szerint vagyontárgyai közé kívánta sorolni a jászberényi Jász Múzeum műkincseit is. A város önkormányzata azonban protestált és igényt jelentett be számos muzeális emlék – köztük a városi címerben is szereplő Lehel kürtje – tulajdonjogáért. A vagyonátadó bizottság végül méltányolta Jászberény kérését. A közös vagyonoknál persze értelemszerűen jelentkezik a közös fenntartás és működtetés lehetősége, illetve igénye.

A közös működtetésre ésszerű keretet kínálnak az önkormányzati törvények. Olyan intézményfenntartó társulások létrehozására nyújtanak lehetőséget, amelyek a megyei és városi (helyi) közös érdekek jobb szolgálata jegyében együtt biztosítják a pénzügyi költségeket. Ez a forma leginkább a megyei könyvtárak működtetését jellemzi, ahol az érdekelt önkormányzatok alkú nyomán állapodnak meg év mint év a finanszírozás részleteiben.

Az önkormányzatok életét irányító jogszabályoknak mindeddig kellően ki nem használt alapgondolata ez a közös érdekeket szolgáló intézményműködtető társulás. Tanulságos, hogy vélt vagy valós érdeksérelmek, presztizs szempontok igen sok esetben megakadályozták az ésszerű együttes cselekvést. A törvények további javítása során érdemes kezdeményezni, hogy a kulturális intézmények több önkormányzat által történő közös fenntartását jelentős előnyök nyújtásával jutalmazza, illetve juttassa kivételes előnyökhöz a költségvetést biztosító parlament.

Egyes kiemelkedő városi önkormányzatok tudatosan törekedtek az elmúlt évek során arra, hogy kulturális intézményeiket újak alapításával teljeskörűvé tegyék. Példaként Győr vagy Székesfehérvár városát említhetem, ahol a megyei múzeum és levéltár mellett létrejött a városi (művészeti profilú) múzeum és a városi levéltár. Ezek az intézményalapító törekvések látens módon vagy éppen hogy hangosan követelve régóta jelen vannak másutt is, nem csoda tehát, ha példájukat követni fogják. Az új intézmények gründolása végső soron a finanszírozási feltételek megteremtésének függvénye. E tendencia által a levéltárak szorító raktározási gondjaik egy részét képesek lesznek enyhíteni, a városi múzeumok pedig új – vonzó – értéket hozhatnak létre.

Különös helyzet az önkormányzati közművelődési könyvtárak világát jellemzi. A fővárosi, 19 megyei és 145 városi könyvtár számában nem történt lényegi változás. A falvak könyvtárai csökkentek megközelítően 500-al, így alakult a teljes közművelődési könyvtárak száma 4200-ról 3700-ra. Könyvtári állományuk változatlanul megmaradt 41 millió körül, miközben megszabadultak az évtizedek során felhalmozódott propagandasztkus társadalomtudományi, politikai és szépirodalmi művektől. Szinten maradt az olvasók és a kölcsönzött könyvek száma, közel megháromszorozódott az állománygyarapításra fordított összeg (142 millióról 382 millióra) – mutatva a drasztikusan megnövekedett könyvárakat.

Az iskolai könyvtárak esetében (kb. 3500-at tartunk számon) nincs említést érdemlő módosulás. Radikális változás következett viszont be a munkahelyi-

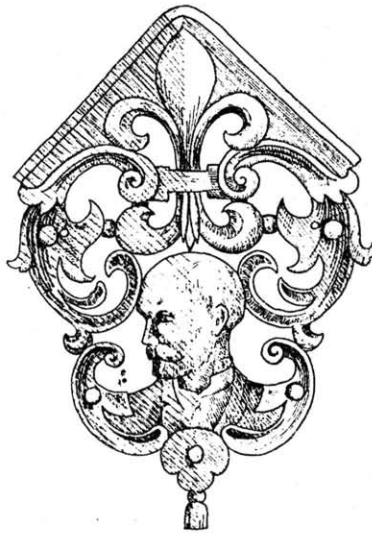
szakszervezeti könyvtárak esetén. Számuk a közel 4000-ról 1400-ra zsugorodott. Könyvtári állományuk a felére, kölcsönzött műveik ugyancsak a felére, olvasóik száma a harmadára csökkent. Nemzeti könyvtárunk, a közel 120 szakkönyvtárunk, valamint felsőoktatási könyvtáraink komoly gondokkal ugyan, de eredményesen működnek.

Mégis – tehető fel a kérdés – milyen irány jelölhető meg a könyvtári hálózat továbbfejlődése számára? A könyvtári rendszer szolgáltatásaihoz állampolgári jogon való hozzájutás nem jelentheti azt, hogy napjainkban a bibliotékák nemzeti könyvtártól a legkisebb települési könyvtárig terjedő kb. 9000-et kitevő számát továbbra is teljeskörűen szükséges fenntartani. Még mindig nagyon jelentős párhuzamosságok működnek, különösen az önkormányzatok intézményeinél, amelyeknek az ésszerű átalakítása, az anyagi források koncentrációja a mainál kielégítőbb helyzetet teremthet. E tekintetben optimális időn belül elérendő állapot az, hogy tudományos és közművelődési célok érdekében minden könyvtár egyaránt ún. „elérési pont” legyen valamennyi könyvtári szolgáltatáshoz. A könyvtárak között erős kooperatív kapcsolatokat szükséges felépíteni a szolgáltatások minimumának biztosítására: képesek legyenek a drámai mértékben növekedő publikus dokumentumokat rendelkezésre bocsátani és e termékből legalább regisztratív szintű tájékoztatást nyújtani. Az elektronizáció kimeríthetetlen tartalékokat ígér egy szilárd rendszeren alapuló és életképes információs infrastruktúra felépítése nyomán a könyvtáros, információtáros, multimédia-táros szakma és persze a felhasználó publikum részére.

A magyar közgyűjtemények közigazgatási, tudományos és kulturális feladatokat egyaránt ellátó intézményei, a levéltárak kifejezetten felértékelődtek az elmúlt 5 évben. Az évtizedek alatt stabilá vált levéltári hálózat mellett a közelmúltban három megyei jogú város – Székesfehérvár, Győr és Tatabánya – hozott létre önálló levéltárat. A helyi önkormányzatok által létesített levéltárak számában lassú növekedés várható, hiszen az új törvény elkészült tervezete lehetőséget nyújt valamennyi önkormányzat számára levéltár alapítására és fenntartására.

A társadalmi és gazdasági élethen bekövetkezett korszakos változásoknak természetesen következménye a levéltárak funkciójának felértékelődése. Gondolnunk kell mindenekelőtt a kárpótlási törvények végrehajtásával kapcsolatos adatszolgáltatási kötelezettségre. A levéltárak munkatársai áldozatkész és felelősségteljes munkával 1991 óta 200 ezer kárpótlási adatszolgáltatással segítettek a hozzájuk forduló állampolgárokat. Eközben a kutatást segítő eszközparkjukat kifejlesztették, s ez még akkor is eredmény, ha az eszközök egy része a fokozott igénybevétel következtében elhasználódott. Mellékes, de el nem hanyagolható körülmény, hogy a kárpótlási ügyek intézése háttérbe szorította a levéltárak megszokott belső feladatait. Az átvett, vagy átvételre váró iratanyag nagymértékben halmozódott fel, így az elkövetkező évek egyik fontos munkafeladatát e restancia rendezése, selejtezése, segédletkészítése és állagmegóvása adja.

Ugyancsak fontos feladatokat róttak a társadalmi változások a levéltárakra azáltal, hogy gondoskodniok kellett – esetenként azonnali átvétellel – a jogutód nélkül megszűnt hivatalok, intézmények és gazdálkodó szervezetek levéltári anyagáról. Átvették és kutathatóvá tették a pártállami időszakban külön kezelt MDP–MSzMP iratokat és a volt Állami Egyházügyi Hivatal iratait.

Az elmúlt évek elemi erővel hívták fel a figyelmet a levéltári raktárak véges befogadói kapacitására. Megfelelő előkészítés után a megyei önkormányzati levéltárak 1991-től közel 50 ezer folyóméter iratanyag befogadására alkalmas raktárakkal bővültek. Megkezdődött a Magyar Országos Levéltár új raktárbázisának felépítése, 50 ezer iratfolyómétert meghaladó raktározási lehetőség kialakításával. Budapest Főváros Levéltára pedig tervezi egy teljesen új levéltári objektum felépítését.

Napjainkban a levéltárak összesen 256 ezer folyóméternyi történeti iratot őriznek. Az utóbbi öt év 40 ezer folyóméternyi gyarapodást hozott. Ebből Magyar Országos Levéltár 10 ezer, a fővárosi és megyei levéltárak 25 ezer folyóméternyi irattal gazdagodtak. Óriási gond forrása, hogy a ma működő levéltári raktárak egyharmada – sajnos – nem igazán alkalmas iratok őrzésére. Ebből következően az iratok jelentékeny része pusztulófélben van, s megmentésükhöz (az egészséges raktárakon túl) technikai berendezésekre van szükség. Különösen a XX. századi iratok zömének állapota fenyegető, mert a papír és az íranyag gyenge minősége a szétmállás és az elhalványulás veszélyét hordozza. Több tízezer folyóméter iratanyag igényel mielőbbi konzerválást, restaurálást és sürgős mikrofilmre vitelt.

Az állagvédelem kellő fontosságú kezelése mellett a kutatás feltételeinek javítását is szorgalmazza a felelős ágazati irányítás. A rövidesen parlament elé kerülő törvény prioritást biztosít és könnyítést tartalmaz az igazoltan tudományos célú kutatások számára.

Az ország múzeumainak működését számos tekintetben – persze évtizedek óta – kétarcúság jellemzi. Egyik oldalon sikeres teljesítmények sorakoztathatók fel, másik oldalon ugyanakkora jelentőségű gondok halmozódtak fel. Az országos múzeumok, szakmúzeumok és megyei múzeumok száma 1961-től konstans (meghaladja a 60-at). A szinte semmiből fokozatosan a tájmúzeumok és gyűjteményeik száma kúszott fel közel 250-re, a múzeumi kiállítóhelyek pedig 440-re.

1989 és 1994 között a múzeumi létesítmények száma alig változott, megmaradt az összesen 750-es szám körül. Összetételük azonban módosult. Megszűnt 48 intézmény, s létesült 65. A bezárt múzeumi kiállítóhelyek egy részének politikai indítékai voltak (pl. Münnich Ferenc vagy Dobi István emlékkiállításai), de számos esetben a fenntartó szűnt meg (pl. a Beton- és Vashetonipari Művek) s vele együtt a szakgyűjteménye, változott sok esetben a fenntartó önkormányzat kulturális igénye és ízlése is.

Az ízlés- vagy igényváltozást új létesítmények is tükrözik. Korábban a múzeumi térképeken fel sem lelhető települések önkormányzatai – összefogva a megyei múzeumokkal – nyitottak tájházakat és falumúzeumokat. De a 90-es évek első felében kezdte meg hivatalos működését a Kodály Zoltán Emlékmúzeum és Archívum, a Ludwig Múzeum, vagy a Postamúzeum Rádió és Televízió-történeti kiállítóhelye. Külön fejezetet érdemelne, mégis csupán említést tehetek arról, hogy az egyházi közgyűjtemények fenntartására 1991-től folyamatosan nyújt jelentős költségvetési támogatást az országgyűlés. Haszna az egyházi múzeumok, kiállítóhelyek – emellett könyvtárak és levéltárak – számának gyarapodásával és eredményes tevékenységével is mérhető.

Múzeumaink műtárgyállománya az 1961-es 3 millióról (különösen a megyei múzeumi szervezetek aktív munkája révén) 1989-re 12 millióra növekedett. Ez a mennyiség 1995-re meghaladta a 17 milliót. Az állandó kiállítások ezret megközelítő számából évente csupán 50-60-at nyitunk meg, de az időszakos tárlatok mennyisége még mindig eléri-meghaladja az ezret. A muzeológusok tudományos tevékenységének mutatói az 1980-as években érték el számszerűen a csúcspontot, de teljesítményük ma sem lebecsülendő – 2500 tanulmány és 1000 kötet. (E ponton kénytelen vagyok rámutatni arra, hogy bár hagyományai vannak a muzeológusi tevékenység és a tudományos kutatás helyes arányainak, az utóbbi évek néha és néhol jóvátehetetlen fejleménye a klasszikus muzeológusi munka háttérbe szorulása. E tendencia szükségszerű megfordítása a jövő érdeke.)

Mégis! A serpenyő másik oldalára gondok és tennivalók sokaságát kell oda-sorolni. Vázlatosan és példa gyanánt fogalmazok meg közülük néhányat. A kevés korszerű múzeumi raktár mellett jelentős az állagromlást előidéző depók száma, ráadásul elvi kérdőjeleket is szükséges megfogalmazni a műtárgy-raktározás örökös napi gyakorlatában. Nem tudtuk eddig érvényre juttatni a kiemelkedő műkincsek különleges és biztonságos raktározásának érdekét, számítva rendkívüli körülményekre (pl. elemi kárra) is. További haladást kell elérjünk a muzeális emlékek nyilvántartásának korszerűsítésében, az elektronikus adatbázisok felépítésében. Az ezredfordulóhoz közeledve újra kell gondolni a múzeumi gyűjtemények további fejlesztésének (és selejtezésének) szempontjait. Külön kérdés-ként merülnek fel a jelenkor múzeumi megőrkítésének elvei és gyakorlata. Folytatni kell a magántulajdonú védett műkincsek problémakörének áttekintését, s a védelmet – új szabályozókkal – eredményesebbé kell tenni. Gondosabb és tudományosan igényesebb (közönségforgalmi érdekeket jobban figyelembe vevő) időszakos kiállításokat kell rendezzünk – a megszokottnál lényegesen alacsonyabb számban. Szép számmal lehetne persze ma már kivételeket (kivételesen igényeseket) példaként állítani. Gondok vannak a muzeológusképzés gyakorlati oldalával, magasabb szintre emelése a felsőoktatással közös érdek. Megoldatlan és feszülő viszony fűzi a múzeumokat a hazai műkereskedelemhez, ame-

lyet elvi és gyakorlati oldalról is sürgősen rendezni kell. De – a példákat befejezve – van tennivalónk a nemzeti kisebbségek múzeumainak bővítésével, sőt országos közgyűjtemények (a nemzeti hangtár vagy a videotár) létesítésével is.

*

Gyakran érvelünk – s nem alaptalanul – azzal, hogy kulturális intézményeink között a rendszerváltás idején levéltáraink, múzeumaink és könyvtáraink (különböző mértékben ugyan, de) eredményesen talpon maradtak. Remélhető, hogy a közeljövő államháztartási reformja az új működési modellben is biztosítani fogja a közgyűjtemények alapfeladatainak, kulturális örökségünk ápolásának finansziális hátterét. Bizonyos ugyanis, hogy a KÖZ gyűjteményei révén tájékozottabb és fejlettebb ízlésű társadalom minden problémára könnyebben talál megoldást, mint az elmaradott.

(Elhangzott az MTA 1995. évi közgyűlésének keretében tartott, a Kultúra őrhelyei: levéltár, könyvtár, múzeum c. tudományos ülészakon)

Bodó Sándor

„Könyvtárak: az 'információs autósztroda' szervízállomásai vagy bázisintézményei?”

Öröm és egyben megtiszteltetés, hogy Akadémiánk a számos országos tudományos probléma között napirendre tűzte a Nyelv- és Irodalomtudományok Osztálya tudományos ülése keretében a közgyűjtemények és ezen belül a könyvtárak működésének elméleti és ezzel összefüggő gyakorlati kérdéseit. Itt rögtön megjegyzem, hogy a könyvtárak a közgyűjteményeken belül nemcsak a „kultúra őrhelyei”, amint azt az osztályülés összefoglaló címe jelzi, hanem két szempontból is különleges helyet foglalnak el a testvérintézmény közgyűjtemények között.

Az egyik egy világhírű francia antropológus, Claude Lévi-Strauss idézetével jellemezhető. Ő azt mondta, hogy egy világégés esetén ha egyetlen valaminek kellene megmaradnia, ami

egy újabb világ számára eligazít a múlttól, akkor az egy könyvtár lenne (megjegyezve, hogy a Library of Congress mert az a legnagyobb). Valóban elmondható, hogy a könyvtár az az *integrált* kulturális-tudományos intézmény, amely az ismeretek, a tudomány és a társadalmi tapasztalatok kvintesszenciáját a legteljesebben tartalmazza. Minden ismeret, ami a legkülönbözőbb kulturális-tudományos-oktatási stb. intézményekben szétosztottan fellelhető, kéziratos, nyomtatott és egyéb információhordozó formájában (gondolok itt pl. a gépi adatbázisokra) a könyvtárban sűrűsödik. A *másik* különlegesség: az átfogó oktatási rendszer mellett a könyvtári hálózatok nyújtják *millióknak a legtömegesebb hozzáférést* az ismeretekhez, társadalmi hatásuk tehát messze túl-

mutat a „kulturális órhelyen”. Ezért az oktatáshoz hasonlóan kitüntetetten a *társadalmi dinamizálás* és fejlődés alapintézményei közé tartoznak. Nem túlzás azt állítani, hogy eképpen a könyvtári rendszer *közgazdasági kategória* is és a fejlett országokban eképpen is kezelik.

Ez a közgazdasági kategória-felfogás mit sem von le természetesen a könyvtári rendszer kulturális és tudományos jelentőségéből. Ám éppen közgazdasági kategóriaként is tekinthető volta miatt az *információs autósztárdának a könyvtárak nem szervizállomásai, hanem alapkomponeensei, bázisintézményei*. Ez egyben válasz az előadás címének kérdésére. Itt eltekintek a könyvtártípustól, a könyvtárt mint *rendszert* fogom fel.

Néhány szót az *információs autósztárda* fogalmáról, amelyről közvéleményünk, pontosabban a sajtó hosszú ideig tudomást sem vett. Manapság azonban jóformán naponta jelenik meg valami főleg műszaki vonatkozásairól, de alig vagy semmi társadalmi összefüggéseiről. Pedig ép-

pen a *társadalmi összefüggésekre* kell a hangsúlyt tenni. Úgy is felfogható, hogy ennek az *információs autósztárdának* van egy *mérnöki*, még pontosabban *üzleti víziója* és ezt kell egyenrangúan kiegészítenie, sőt lehetőleg megalapozni a *társadalmi-kulturális vízióval*. Ebből következik mondani-
valóm lényege: a helyes kérdésfeltevés nem a *kirekesztő vagy-vagy*, hanem az *integráló szemléletű is-is*. Az *információs autósztárdát* semmiféle megfontolásból vagy a műszaki megoldások bűvöletében nem szabad szembeállítani a hagyományos könyvtári szolgáltatásokkal. A kettőt *együtt* kell működtetni: időtől, körülményektől, témakörtől függően hol egyik, hol másik kerül előtérbe, de *sosem ellentétben*. Az alap *nem a kommunikációs technológia*, amelynek bármiféle alábecsülése nem más mint a tudatlanság jele. Ezt a csúcstechnológiát is azonban *eszköznek* kell tekinteni, amelynek működése a kultúra és a tudomány szempontjából a könyvtárakban az évszázadok alatt felhalmozódott *ismeretanyagra* épül.

Magát az *információs autósztárda* fogalmát megelőzte az *információs társadalomé*, amely *Daniel Bell* amerikai szociológusnak a 60-as évekbeli munkássága nyomán terjedt el úgy is mint posztindusztriális társadalom. Ezzel az elmélettel összefüggésben kell megemlíteni az ugyancsak USA-beli *Machlup* és *Porat* alapvető tudománygazdaságtani, közgazdasági és statisztikai munkásságát az *információról*, mint közgazdasági kategóriáról. Magát az *információs autósztárda* fogalmát *Gore*, az Egyesült Államok alelnöke egy, az 1994. márciusában Buenos Airesben tartott távközlési fejlesztési világkonferencián fejtette ki összekapcsolva az *információs társadalmat* és a *globális információs inf-*

rastruktúrát. Ezt követően kapta fel a sajtó, az alapvetően az üzleti élet által kezdeményezett a világot átfogó és jelenleg már az INTERNET által működtetett világ-kommunikációs rendszert, illetve ennek lehetőségeit. Ebbe már Magyarország is bekapcsolódott az I²F Program által. És ha valamiben kézzelfoghatóan érezhető a Világbank támogatása, akkor e program megvalósítására ez bizonyosan állítható.

Az információs autósztroda mint kiemelt fejlesztési program bekerült az Európai Közösség állami vezetőinek látókörébe majd tanácskozásaiba az ú.n. *Bangemann-jelentéssel*. Se szeri, se száma az azóta megjelent erre vonatkozó részben európai integrációs, részben Egyesült Államokbeli, részben japán kormány-megnyilvánulásoknak és az üzleti élet akcióinak.

Az információs autósztroda tömören: a világ hálózatba kötött számítógépei legváltozatosabb információfajtáinak cseréjére alkalmas. Ez egyaránt vonatkozik a szó, az állókép, a mozgókép, a zenei, a kutatási, az oktatási a szórakoztatási, és ami talán a legfontosabb: az üzleti adatok továbbítására. Egy triviális példával: több százmillió háztartásba bevezetett személyi számítógép egyike megfelelő modem alkalmazásával lehetővé teszi ha történetesen kínai ételre vágyik valaki, minden fáradtság nélkül lehívja a megfelelő információs bázisból a hozzá legközelebb eső kínai étterem címét, étlapját, megrendelje haza a menüt, a fizetést pedig ugyancsak kódolt folyószámlája alapján számítógéppel utalja át. Ezt követően pizsamában lehívhatja a new yorki Metropolitan kedvelt előadását és hogy az élvezet teljes legyen, utána a világ valamelyik nagy múzeumából esetleg szemügre veszi Ingres rajzait.

Mindezt anélkül, hogy egyetlen szót is váltana valakivel, anélkül, hogy megérintené az ú.n. *katedrális effektus*, amit egy múzeumban, egy koncerten, egy könyvtárban való tartózkodás jelent.

Mindebből következhet, hogy ad absurdum az információs autósztroda jelentősen hozzájárulhat az *emberi dialógus végének kezdetéhez*, vagy közelebbi fogalommal az *elidegenedés* felerosódéséhez.

Miféle társadalom alakulhat majd ki, amikor emberek százmilliói behúzódván a személyi számítógép mellé mint ősrégen a vadember barlangjában és a legkülönfélébb információs szükségleteiket egymástól elszigetelten az emberi beszédet pótló kódokkal és jelekkel helyettesítik? Mindaz az előny, amit az információs autósztroda jelent a kutatásban, a *tudományos ismeretek cseréjében*, a *hátrányos helyzetű, mozgásképtelen, beteg* stb. egyedek részére olyan hatalmas pozitívum, hogy egy idő után pótolhatatlanná válik. De ellensúlyképpen a közvetlen emberi kommunikációt, a fantáziát, az esztétikumot, és mindazt

ami az olvasással, a könyvtári jelenlétel jár, elsorvaszt. Ismét egy triviális példával: nehezen elképzelhető, hogy valaki aki például fürdés közben Pizkos Fred a kapitányt olvasná, ugyan-ezt a számítógépével meg tudja csinálni (nem is szólva egyéb intim szituációkról).

Történetesen egy magyar tudós, a szervezéstudomány egyik atyja, *Ludwig von Bertalanffy* „... Ám az emberről semmit sem tudunk” című könyvében int óva attól, hogy a világot mint organizációt lehessen végső perspektívának tekinteni. Idézett könyvéből jegyzem meg egyébként, hogy az egységes tudományos világnézet, mint amilyenek az információs autósztráda fogalma is felfogható volna, már 1725-ben megjelent egy olasz humanista, történész és filozófus tollából „Egy új tudomány alapjai a népek közös természetéről” címen, melyben egy *Vico* nevű szerző végső soron az egyenlőséget, a méltányosságot, a társadalom közös javát szolgáló törvényeket emeli ki. Az illúzióknak is megvan a története. Ehhez a gondolat sorhoz kapcsolható mégha lazán is egy mostanság igencsak ritkán idézett 19. sz.-beli *Marx* nevű közgazdász egy gondolata, miszerint a gazdaság igazi mérőeszköze a *szabadidő*. Minden valószínűség szerint az információs autósztráda hozzájárul a szabadidő növeléséhez. Nem bizonyos azonban, hogy kizárólag a társadalmi termelékenység olyan emelkedése által, ami nélkül szabadidő persze nincs. Elképzelhető azonban, hogy az információs autósztráda által nemcsak új iparágak keletkeznek, de talán olyan mértékben is növekedik a szabadidő, ami már nem az igazi gazdaság mérésére alkalmas, hanem a munkanélküliség növekedésére is. Ennek leküzdése persze nem a *modern ludditákra* vár.

Félreértés lenne, ha mindaz a potenciálisan negatív lehetőség, ami az információs autósztrádaival függ össze és aminek felvázolása e közlemény keretében csak felületes lehetett, azt a benyomást keltené, hogy az előadás valamilyen módon a ma már divatja múlt *Gutenberg-Marconi galaxis*, vagy a *Snow-féle két kultúra vitában* műszaki kultúra ellenes álláspontra helyezkedne. Nemcsak természettudományosan és műszakilag lehet és kell tervezni, hanem olyan *társadalmi folyamatokat is*, mint amilyen a kultúra. Minden bizonnyal *Tocqueville*-nak igaza van amikor azt mondja, hogy a „demokrácia nem csak beviszi az irodalom, az olvasás megkedvelését az ipari osztályokba, hanem bevezeti az ipari szellemet is az irodalomba.” Jó volna, hogy ilyen fajta gondolatok hassák át az információs autósztrádaival kapcsolatos elképzeléseket is és ne válják belőlük egyfelől csak *profitorientált vállalkozás*, másfelől ámult várakozás. Profitorientáltság nélkül persze az egészből nem lenne semmi. Az is kézenfekvő, hogy ezt a globális világméretű programot az Egyesült Államokban, a nyugat-európai fejlett országokban és Japánban lanszírozzák elsősorban, vagyis a legfejlettebb ipari országokban. *A fejlődő országok*, az ú.n. harmadik világ, de még a ú.n. *periférián* elhelyezkedő országok (Magyarország is ezek közé tartozik) ez idő szerint nem tekinthetők jelentős felvevő piacoknak. Követniük kell azonban lehetőségeik szerint legalább szellemileg mindent, ami a világban technikailag előremutató. De hogyan lehet mindezt például jól ellátott könyvtárak nélkül?

Fukuyama híressé vált elmélete a történelem végéről minden bizonnyal nem jelenti a hagyományos kultúra, ebben az olvasás és az olvasás legfőbb

műhelyének és szálláscsinálójának, a könyvtári rendszernek a végét. Az emberi növekedéshez hozzátartoznak a gyermekbetegségek. Ilyennek lehet tekinteni társadalmilag az információs autósztládával összefüggő a „paperless library”, vagy újabban az „electronic library” abszolutizálását is és mindazt, ami az emberiség sokezeréves kultúrájában felhalmozott szellemi értékek gyökeres átalakítására törekszik, nem pedig a technikának a kultúra kedvező fejlesztésére gyakorolt irányába mutat.

Az előadás szerzője a *Victor Hugo* által megálmodott „a nép szívének az ország agyával történt összekapcsolását tartja” követendőnek, amely úgy valósul meg – egyebek mellett – „hogymindenütt ahol van egy megművelt kis földdarab, lennie kell egy könyvnek is”, továbbá „...az ingyenes és kötelező közoktatás bevezetése... fokról fokra emelkedve... a Francia Tudományos Akadémia szintjéig terjedne” és „a tudomány kapuit minden ember előtt szélesre tárna”. Valójá-

ban a könyvtári rendszer, mint a kultúra egyik legfontosabb őrhelye ahhoz a *leonardói vízióhoz* járulhat hozzá, amely az ember ideális arányait négy karral és négy lábbal képzei el. Képletesen szólva, ez a kiterjeszkedés a könyvtári rendszer által is a személyiség fejlődésének szellemi és érzésszel bővítésének egyik legfontosabb műhelye az információs autósztroda *be-kapcsolódásával*. Záróként talán megengedhető egy utópisztikus elképzelés: a jövő társadalmá ne az információs autósztládán alapuló információs társadalom, hanem *informatikával átszőtt humanista társadalom* legyen a következő generációban.

(Az 1995. évi akadémiai közgyűlés MTA Nyelv- és Irodalomtudományok Osztálya:

A kultúra őrhelyei: levéltár, könyvtár, múzeum tudományos ülésszakon (05.09.) elhangzott előadás némileg átszerkesztett szövege.)

Rózsa György

A Könyvtári és Informatikai Kamara és a Magyar Könyvtárosok Egyesülete 1995. március 30-i együttes ülésének állásfoglalása

A Könyvtári és Informatikai Kamara és a Magyar Könyvtárosok Egyesülete mint a könyvtárügy szakmai érdekképviseleti szervezetei a Nemzeti Kulturális Alap létrehozását, működésének beindítását és a Könyvtári Szakmai Kollégium egyéves tevékenységét folyamatosan figyelemmel kísérték. Az 1995. március 30-án megtartott együttes ülésen meghallgatták a szakmai kollégium beszámolóját (előadó: dr. Ambrus Zoltán, a kollégium vezetője), megvitatták az egy év tapasztalatait, megfogalmazták álláspontjukat a kollégium eddigi működéséről és állást foglaltak a kollégium 1995. évi pályázatával kapcsolatban.

1. Az érdekképviseleti szervek örömmel fogadták 1994 tavaszán az NKA

önálló könyvtári kollégiumának létrehozását, az érdekképviselői szervezetek delegálási jogát, és azt, hogy a kollégium kikérte véleményüket a pályázati célok megfogalmazásakor.

2. Az együttes ülés érthetetlennek és indokolatlannak tartja az NKA Bizottságának 1995. március 4-i döntését az ez évi pályázati keretek meghatározásáról. Miközben a legtöbb kollégiumi keret növekedett, a könyvtárügy csak bizonytalan ígéretekkel kapott pótlólagos forrásokra, egyrészt 1996-ra, másrészt arra az esetre, ha a bevételek megfelelően alakulnak. Ezek a lehetőségek az azóta hozott kényszerű kormányintézkedések tükrében irreálissá váltak. Az iskolák támogatására biztosított összeg nem növelte meg a kollégium önálló mozgásterét. A döntés nincs összhangban a minisztérium vezetőinek több fórumon hangoztatott, a könyvtárak kiemelt kezelésére vonatkozó álláspontjával. A könyvtárügy szakmai érdekképviselői szervei kérik és igénylik a könyvtári kollégium pénzügyi keretének jelentős, legalább a többi szakmai kollégium lehetőségeivel arányos felemelését, figyelemmel egyrészt a könyvtári területen erősödő információs hatásokra, másrészt arra, hogy a könyvtárak 300 millió Ft értékben nyújtottak be pályázatokat, ami tizenkétszeresen haladja meg a 25 milliós keretet.

3. Az egyesület és a kamara osztotta és osztja a kollégium álláspontját abban, hogy a szűk pályázati összeg keretein belül a könyvtárügy szempontjából stratégiai jelentőségű témákhoz kell támogatást nyújtani, melyek a könyvtárügy egészére vagy egy-egy kiemelt szakmai terület teljesítményére gyakorolnak hatást, vagyis a könyvtárakban felhalmozott kulturális értékek minél hatékonyabb hasznosulását segítik elő. Így előtérbe helyeztük a számítógépesítés egyes vonatkozásait, az információkövetítés feltételeinek javítását, a könyvtártudományi kutatások támogatását és az új eljárások, technológiák bevezetését.

Láttuk és ma is érzékeljük, hogy a könyvtárügy fejlesztését támogató projektek csak akkor hasznosak, ha biztosítják a folyamatosságot; a legtöbb elkezdett téma három-négyéves kifizetésű. Ezért egyetértünk a kollégium 1995. évi pályázati célkitűzéseivel.

4. Az együttes ülés elfogadja és elismeri a Könyvtári Szakmai Kollégium eddigi munkájáról szóló beszámolót. Úgy ítéli meg, hogy a kollégium lehetőségeihez képest szakmailag támogatható, jó munkát végzett. A kollégium tagsága és működése bírja a könyvtáros szakma bizalmát. Szervezeteink a jövőben is igénylik az együttműködést és felajánlják segítségüket a kollégium munkájához.

Budapest, 1995. március 30.

**Könyvtári és Informatikai Kamara
Magyar Könyvtárosok Egyesülete**

A Művelődési és Köznevelési Minisztérium a könyvtárak összehangolt irányításának segítésére 1995-ben újjászervezte az Országos Könyvtárügyi Tanácsot, melynek tagjai az alábbi szakértők:

elnök: Dr. Horváth Tibor	titkár: M. Csaba Gabriella	
tagok: Dr. Antalóczi Lajos	Dr. Hermann Ákos	Dr. Száva-Kovács Endre
Dr. Bakonyi Géza	Huszár Ernőné dr.	Dr. Varga Sándor
Balogh Mihály	Kiss Gábor	Dr. Voit Krisztina
Domsa Károlyné	Kiss Jenő	Poprády Géza
Halász Magdolna	Dr. Redl Károly	Zalainé Kovács Éva

*

A Művelődési és Köznevelési Minisztérium által a felsőfokú könyvtárosképzésben alkalmazásra ajánlott tankönyvek és oktatási segédletek megírására kiírt pályázat nyertesei:

Jelige	Pályázó(k)
1. ASLIB	dr. Murányi Péter – dr. Pálvolgyi Mihály – Téglási Ágnes (fordítók) – Irene Wormell (szerkesztő)
2. BUCKLAND	Dr. Murányi Péter – dr. Pálvolgyi Mihály (fordítók)
3. NEWGRANGE	Sándori Zsuzsanna
4. HANDY	Alföldkiné Dán Gabriella – Skaliczki Judit – Zalainé Kovács Éva – Bányai Viola – Téglási Ágnes
5. HUMAN RELATIONS	dr. Nagy Attila
6. BAGIRA	Tóth Dezső
7. ONLINE 95	Roboz Péter
8. DIALÓGUS	Dr. Sebestyén György
9. GARFIELD 95	dr. Vasas Livia – Timár Zsolt
10. FIGEMADÁR	Vadász Ágnes – Sándori Zsuzsanna – Fazekas Andrea
11. CD-ROM	dr. Murányi Péter
12. GUTENBERG-GALAXIS	Klárné Barta Éva – Cseres József
13. DIGITÁLIS PAPIRUSZ	dr. Tószegi Zsuzsanna – Bíró Ferenc – Posta Pál
14. COGNITIVE OVERHEAD	Sütthő Péter
15. LIPTON	Vadász Ágnes – Fazekas Andrea
16. ZAPHYR	dr. Kokas Károly – dr. Bakonyi Géza
17. ARIEL	Ungváry Rudolf
18. TINTALEVES	Dr. Darányi Sándor – Ládi László
19. E-MAIL	dr. Koltay Tibor
20. GYŰJTEMÉNYSZERVEZÉS	Ferenczy Endréné
21. SZEMELVÉNYEK	Orbán Éva – Ungváry Rudolf
22. LOGOSZ	Máté András
23. HABENT SUA FATA LIBELLI	Gereben Ferenc

A Kuratórium a megvalósításra el nem fogadott TALÁLAT jellegű pályázatot, ill. Bölcsföldiné dr. Dósa Évát – a benyújtott pályázati anyag magas színvonalát értékelve – 25.000 Ft díjazásban részesíti.

Könyvtári rendszerek bemutatkozása a Könyvfesztiválon

Az elmúlt néhány évben a hazai könyvtárak számítógépes fejlesztése soha nem látott ütemben zajlott. A 80-as évek legvégén az OTKA, majd a 90-es években a FEFA pályázatoknak köszönhetően számos tudományos, majd több felsőoktatási intézmény a világ élvonalába tartozó integrált könyvtári rendszer beszerzését határozta el.

Az idén másodízben megrendezett nemzetközi könyvfesztivál nyitó napján az integrált könyvtári rendszerek mutatkoztak be a könyvtáros klubban. Dacára a szombatnak és a vasutassztrájkoknak, meglepően nagylétszámú közönség gyűlt össze, hogy meghallgassa a *TINLIB*, az *ORACLE Libraries*, a *Voyager*, a *Textlib* és az *ALEPH* képviselőinek előadását. A rendszerek bemutatásának két közös vonása volt: mivel a szakma az integrált rendszerek alaptulajdonságait az utóbbi években már többnyire megismerhette, most valamennyien a legújabb eredményeket ismertették. A négy külföldi rendszer honosított verzióinak figyelemreméltó eredményei között is volt egy közös jellemző: az OSZK és az ARCANUM Databases kiadásában megjelent MNB/CD rekordjainak letöltése.

Az MTA SZTAKI ASZI és a TINLIB

Ami hazai pályafutását illeti, a TINLIB éppen harmadik születésnapját ünnepli: három éve írta alá az első magyar cég, a Gödöllői Agrártudományi Egyetem könyvtára a rendszer megvásárlására, ill. a referenciahelyként való működésre vonatkozó szerződést. Azóta már 25 helyen üzemel az országban a TINLIB, amelyet a világ összes kontinensén mintegy 3000 helyen használnak, mégpedig mindenütt (még Kínában is) nemzeti nyelvi változatban. *Király László*, a TINLIB-et forgalmazó SZTAKI ASZI vezetője a rendszer főbb jellemzői közül kiemelte a moduláris felépítést, a platform-függetlenséget és a rendkívül egyszerű felhasználói felület előnyeit. A TINLIB – korát megelőzve – hipertext rendszerben épül fel, ez biztosítja a rendszer integrált voltát. Elterjedt az a téves felfogás, hogy a TINLIB csak a kisebb könyvtárak rendszere – ez annyiban igaz, hogy a rendszer üzemeltetését lehet mindössze egy PC-vel és egyetlen modullal kezdeni, de ahogy bővülnek a lehetőségek, úgy tudja a könyvtár bővíteni a rendszert is: először PC-s hálózatra, majd UNIX szerverre, illetve kliens-szerver architektúrára áttérve. Ez utóbbi esetben az is megoldható, hogy megmaradjon a már megszokott felhasználói felület.

A TINLIB előnyei közé tartozik a nyitottság: külső forrásból is tud fogadni adatokat. A legújabb adatkonverzió az MNB/CD rekordjainak letöltése; a *Pápai Református Kollégium* például ezzel a módszerrel kezdte meg katalógusának a feltöltését. A TINLIB osztott rendszerként üzemel: tipikus alkalmazása során

egyazon adatbázison belül kell dolgoznia több könyvtárosnak. Amellett, hogy lokális hálózatként biztosítania kell a többfelhasználós hozzáférést, nyílt rendszerként az Interneten keresztül is elérhető.

A *Lengyel Mónika* által tartott bemutatón először a SZTAKI könyvtárának adatbázisát nézhették meg az érdeklődők. Szóba került néhány konkrét megoldás az MNB rekordok konvertálásával kapcsolatban: például hogy a szerzőségi közlés adatai közé bekerültek a közreműködők (pl. szerkesztők, fordítók, illusztrátorok) adatai, illetve hogy a címező tartalmazza az alcímet is. A TINLIB legújabb, 280-as számú verzióját most fordítják magyarra. Az új változat Windows alapú, grafikus olvasói felülete nagyon fontos előrelépést jelent; a fejlesztés egyik legfontosabb vonzata, hogy multimédia információt is tud kezelni. A grafikus OPAC felületen címre, névre, tárgykörre, illetve ezek együttesére lehet közvetlenül keresni. A környezetérzékeny sűgőrendszer is sokkal rugalmasabb a korábbiánál.

Az IQSoft Rt. és az ORACLE Libraries

A könyvtári világ egyetlen, egységes rendszerként is felfogható – ezekkel a szavakkal kezdte előadását *Vajda Mária*, az IQSoft Rt. által honosított és forgalmazott ORACLE Libraries rendszermenedzsere. A dokumentum-feldolgozástól az adatátvitelig terjedő, egységes szabványok biztosítják az egész világon a könyvtári rendszerek átjárhatóságát. A rendszerek közötti kommunikációt számos eszköz biztosítja – köztük a szabványos SQL alapú relációs adatbáziskezelők alkalmazása.

A ma bemutatkozó külföldi szoftverek közül a legfiatalabb az ORACLE Libraries, mindössze másfél éve forgalmazzák Magyarországon. Első referencialhelye a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem, de ez lesz az újonnan épülő kecskeméti Katona József Megyei Könyvtár integrált könyvtári rendszere is. Az ORACLE Libraries egyik újdonsága a Könyvtárellátó online adatbázisával való összekapcsolódás. A ma még tesztelés alatt álló, várhatóan sikeres rendelési alrendszerben jelenleg 25 ezer tétel van. Eléréséhez hálózati hozzáférés kell, de ha ez megvan, az ORACLE Libraries beszerzési moduljához kapcsolt űrlapot kitöltve a könyvtáros online küldheti el megrendelését a Könyvtárellátóhoz. Ugyanez a kapcsolat „visszafelé” is működik, sokat könnyítve a könyvtáros munkáját: a Könyvtárellátónál megtalált rekord azonnal letölthető a helyi ORACLE Libraries rendszerbe.

A relációs adatbeviteli technika lehetőséget ad arra, hogy a tárolt rekordokat egy adott kapcsolattípussal megjelölve dokumentumláncot hozzunk létre, és így végigjárhassunk egy előre definiált utat. Ezek a rekordok tetszés szerinti dokumentumok lehetnek: könyvek, folyóiratcikkek, kép- és hanganyagok, videofelvételek stb., de mód van arra is, hogy az Internet hálózaton – akár eltérő földrészekben, más-más adatbázisokban – megtalálható elektronikus dokumentumokra mutassunk rá az általunk megadott kapcsolatjelölővel. Ily módon az olvasók figyelmébe lehet ajánlani az aktuális eseményekhez, évfordulókhoz kapcsolódó dokumentumokat – függetlenül attól, hogy ténylegesen megvannak-e a könyvtárban, vagy „csak” a virtuális térben, elektronikus formában férhetők-e hozzá.

Az ORACLE Libraries legújabb, 5.1-es verziójának honosítása folyik, és elkészült az OPAC kliens oldali grafikus felülete is. A kölcsönzési modult kiegészítették egy segédprogrammal, amellyel a szerver rövid idejű üzemzavara alatt is folytatni lehet a kölcsönzést. Az OPAC-ot olyan szakértő rendszer is támogatja, amely kijavítja az esetleges gépelési hibákat.

A Dataware és a Voyager

A Dataware által forgalmazott Voyager rendszert *Kertész András* mutatta be. A bevezetőben a cég igazgatója, *Pagács György* mondott néhány jellemző adatot a cégről, illetőleg a rendszerről. A Dataware ötven alkalmazottja a szoftverforgalmazás mellett hálózatfejlesztéssel és hardvereladással is foglalkozik. Az amerikai MarCorp által fejlesztett Voyager integrált könyvtári szoftver elsősorban Sun gépeken fut, de minden nyílt rendszerhez tud csatlakozni. A közelmúltban két nagy egyetemi város, Debrecen és Szeged választotta ezt a rendszert az egyetemes elveken működő, 5, ill. 6 intézményből álló, egyesített Universitas számára.

Mindkét helyen jelentős mennyiségű bibliográfiai rekordot dolgoztak fel már korábban, így Debrecenben 50 000, Szegeden 100 000 rekord konverzióját kellett megoldani. Emellett a nemrég elkészült MNB/CD több mint 100 000 rekordjának letöltése is megtörtént. Maga a feldolgozás is MARC formátumban zajlik: bár sokak számára ijesztőnek hangzik, hogy a katalogizálóknak meg kell tanulniuk az egyes mezők azonosítóit, a tapasztalat szerint ezt a módszert két hét alatt el lehet sajátítani. Ameddig ez még nem sikerül, a megfelelő funkcióbillentyűkkel be lehet hívni azt a sűgő képernyőt, amely az egyes MARC mezőazonosítók feloldását tartalmazza.

A keresés eredményeként egy rövid találati lista jelenik meg a képernyőn, ebből manuálisan lehet kiválasztani azokat a tételeket, amelyek részletes adatait meg akarjuk jeleníteni. A részletes adatok között az adott dokumentum kölcsönzési állapota is látható. Természetesen böngésző keresés során is ki lehet választani egyes tételeket, a gyakorlott keresők számára pedig a parancsnyelvű keresés áll rendelkezésre.

A Voyager egyik erénye, hogy a meglévő adatok közül bármelyiket át lehet emelni a katalógus modulból a katalógus editorba: így ha egy már meglévő mű újabb kiadása vagy példánya érkezik a könyvtárba, igen kevés ráfordítással lehet az új művet feldolgozni.

A kölcsönzés elsősorban a vonalkódtechnikára épül. Érdekes megoldást kínál a következő lehetőség: ha egy könyvtár még nem dolgozta föl teljes állományát, és a kikölcsönözni szándékozott mű még nincs benne a katalógus modulban, az adott rekordot át lehet emelni például az MNB/CD-ről, hozzá lehet rendelni egy leltári számot, és már kölcsönözhető is.

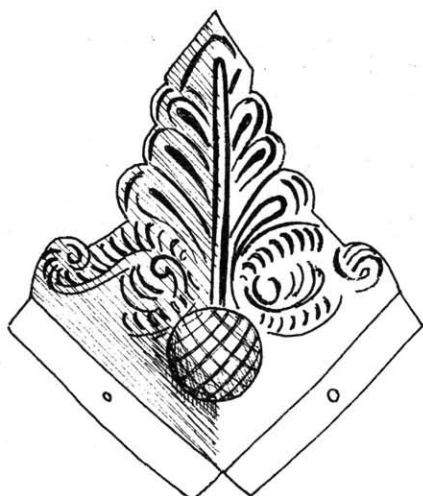
Az Infoker Kft. és a Textlib

Nagy érdeklődés előzte meg a Szabó Ervin Könyvtár, a Könyvtári Egyesülés, az Országgyűlési Könyvtár és a megyei könyvtárak közös megbízására az Infoker Kft. fejlesztésében készülő Textlib rendszer bemutatkozását. Amint az egyik fejlesztő, *Nagy Anna* előadásából megtudtuk, a Textlib PC-s környezetben működik. A hálózat az IPX protokoll alatt is tud üzemelni, ezért nincs feltétlenül szükség a Novell hálózati szoftverre. Az integrált könyvtári rendszer moduljai közül eddig a katalógizálás és a kölcsönzés készült el.

A felhasználói felület az ablaktechnikára épül: a rendszer egyszerre több ablakot is tud kezelni, így mód van arra, hogy például a feldolgozás közben a már meglévő adatok között is lehessen keresni. Az ablakokban lévő mezők definiálhatók. A fejlesztés alatt álló rendszer dokumentációja folyamatosan készül, mégpedig hipertextben. A két sugórendszer közül az egyik minden egyes ablakhoz környezetfüggő, a másik általános segítséget nyújt – ez utóbbi a könyvtárosok feldolgozó munkáját segíti. A fejlesztéssel párhuzamosan a Szabó Ervin Könyvtár egy kézikönyvsorozatot is készít; az első kötet a katalógizálást tárgyalja. A rendszer az export-import funkcióra is fölkészült, nemcsak két Textlib rendszer közötti adatcserére lesz lehetőség, hanem bármely olyan rendszerrel, amely a HUNMARC formátumot tudja fogadni. Közismert, hogy a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár 1964-től napjainkig földolgozta a hazai könyvtermést – az ennek alapján elkészült 70-80 000 rekord megtalálható a Textlib rendszerben.

A Textlib-ben különböző dokumentumtípusokat: könyveket, folyóiratokat, audio-vizuális dokumentumokat stb. lehet földolgozni. A könyvek esetében összefoglaló és monografikus szinten lehet katalógizálni, de analitikus tételeket is fel lehet tárni. A rendszer természetesen példányadatokat is nyilvántart. A relációs adatbáziskezelőre épülő Textlib különböző egységesített adatokat: szerzői, testületi, földrajzi stb. neveket is tartalmaz. Elsődleges tartalmi feldolgozásra az ETO szolgál, de tárgyszókezelésre is mód lesz. Az egyéb dokumentumtípusoknál más: például szabadalmi, zenei osztályozási rendszert is lehet integrálni. Az ETO jelzeteket elemekre felbontva is tárolja a rendszer. A felhasználó szempontjából nagy jelentősége van annak a szellemes megoldásnak, hogy nem az ETO jelzetekre, hanem azok természetes nyelvű fogalmi megfelelőire lehet keresni.

A tárolt információkat a legegyszerűbb az űrlapos kereséssel előhívni. Egyszerre több mezőt is lekérdezhetünk, ebben az esetben meg kell adni a mezők

közötti relációs kapcsolat típusát (ÉS, VAGY, NEM) is. A találati halmazokat lehet tárolni, majd újra lefolytatni velük a keresést. A nyomtatás a szabványos bibliográfiai formátumnak megfelelő leírásokat ad.

Az átadás előtt álló kölcsönzési modulban az általában ismert olvasói és kölcsönzési kategóriákat (ti. hogy milyen feltételekkel, milyen határidőre kinek hány művet kölcsönöz a könyvtár) is ki lehet alakítani. A Textlib alapfilozófiája itt is érvényesül: a könyvtáros mindig, minden ponton beavatkozhat, tehát módja van az előre definiált feltételeket az egyedi eseteknél felülbírálni, módosítani.

A hazai fejlesztésű rendszernek a felhasználók szempontjából több előnye van: a Textlib teljes egészében a hazai könyvtári környezet számára készült, így nemcsak a szabványokat, hanem a napi gyakorlatot is számításba tudja venni; nincsenek a magyarításból eredő gondok és hátrányok; a fejlesztőket könnyebben és gyorsabban el lehet érni. A működő rendszer egyik nagy előnye a folyamatos naplózás, így semmilyen munka nem vész el. Egy esetleges hiba után kb. 10 perc alatt helyreállítható az egész adatbázis. A Szabó Ervin Könyvtárban tavaly június óta ezzel a rendszerrel folyik a katalogizálás, ma már problémamentesen tudnak vele dolgozni.

Az EX-LH Kft. és az ALEPH

Négy éve működik az első ALEPH rendszer Magyarországon. A Budapesti Műszaki Egyetem után már közel harminc könyvtárban az ALEPH integrált könyvtári rendszerrel dolgoznak, köztük olyan nagy intézményekben, mint a Magyar Tudományos Akadémián és az Országos Műszaki Könyvtárban – kezdte előadását *Németh Ágoston*, az EX-LH Kft. igazgatója. A jelenlévőkkel három legújabb eredményüket: az MNB/CD rekordjainak letöltését, a képfeldolgozást és a hálózatkezelést ismertette. Tekintve, hogy az ALEPH MARC formátumú rekordokat tárol, többféle MARC rekordot is tud fogadni, így nem okozott különösebb gondot a nemzeti bibliográfia rekordjainak letöltése.

A közelmúltban megoldották a bibliográfiai rekordokhoz a képi információ hozzákapcsolását is. Az „image” mezőkből is lehet egységesített (authority fájl) képezni, amelynek az az előnye, hogy ha adott egy ilyen állomány, abban ugyanúgy lehet keresni, a benne lévő „adatokat” manipulálni, megjeleníteni, mintha hagyományos bibliográfiai adatokat tartalmazna. Ennek gyakorlati megvalósítása megkezdődött az MTA Könyvtárában, ahol a kéziratokat viszik be képként digitalizálva a rendszerbe. A kép-, illetve hangfájlok kezelésében ott mutatkozik eltérés a bibliográfiai adatoktól, amikor magába a fájlba kell beavatkozni; ebben az esetben valamilyen multimédiakezelő szoftverrel történik a manipulálás, de a rendszerben az eltérő alkalmazásokat is a jól szervezett könyvtári integrált szoftver felügyeli.

Hálózatkezelés: gyors ütemben zajlik Magyarországon a korszerű, nagysebességű hálózat, a HBONE kiépítése. Az ALEPH-et működtető intézmények közül nyolc össze van kapcsolva a hálózaton, mégpedig egy transzparens hálózatba. A gyakorlat szintjén ez úgy zajlik, hogy ha egy PC-ről beérkezik egy kérés, a szerver eldönti, helyben van-e rá válasz. Amennyiben van, válaszol, ha nincs, továbbítja a kérést egy másik szerverre, és onnan adja meg a választ. A szóban forgó 8 könyvtár közül öt budapesti, egy-egy kecskeméti, veszprémi, illetve győri illetőségű. A hálózati műveletek nemcsak a keresésre, hanem láncolt keresésre, illetve a rekordok átemelésére, másolására is lehetőséget adnak. A keresésen belül mód van böngészésre, logikai operátorokkal és a találati halmazokkal való műveletekre, példányadatok kezelésére, megjelenítésre stb.

Mindezeket a gyakorlatban is bemutatta *Naszádó Edit*, aki az OMIKK, a BME és a veszprémi Egyetem adatbázisaiban folytatott közvetlen, illetve láncolt keresést, majd átemelt egy rekordot is egyik adatbázisból a másikba.

A végig nagy érdeklődéssel kísért rendezvényről azzal a jó érzéssel távozhatunk a jelenlévők, hogy értő kezekben vannak a dinamikusan fejlődő integrált könyvtári rendszerek. Annak, hogy lépést tudjunk tartani a világ élvonalbeli rendszereivel, a fejlesztők fölkészültsége, hozzáértése legalább olyan fontos összetevője, mint maguknak a szoftvereknek a korszerűsége, illetőleg a „fogadó közegnek”, a könyvtárosoknak az affinitása. E korányári nap fényeiben úgy tűnt, minden feltétel adott a továbblépéshez.

dr. Tószegi Zsuzsanna

Dokumentációs adatbázis és Nemzetiségi bibliográfia az Országos Idegennyelvű Könyvtárban

Az Országos Idegennyelvű Könyvtár, illetve jogelődje, az Állami Gorkij Könyvtár már a hetvenes évektől bölcsője volt a nemzetiségi könyvtárügynek. Módszertani, állományfejlesztési feladatok mellett a kisebbségkutatót segítő dokumentációs központ megteremtésével is foglalkozott. Számos tanulmánykötetet, retrospektív kiadványt jelentetett meg, köztük a **Nemzetiségek Magyar-**

országban című, válogatott sajtócikkeket tartalmazó bibliográfia-sorozatot, amely 1985-től évenként jelent meg. A rendszerváltást követően rendkívüli mértékben megnövekedett a kisebbségi témakörrel foglalkozó sajtókiadványok száma. Egyrészt: a magyarországi kisebbségi törvény a hat honos nemzetiség mellett további hét etnikum létjogosultságát ismerte el. Másrészt: megélnékültek a határon túli magyarság kapcsolata az anyaországgal, s élete is egyre differenciáltabban tükröződött a sajtó hasábjain. Harmadrészt: a közép- és kelet-európai változások felszínre hozták azt a jelentős tényt, hogy régióknak, sőt a világnak alig akad olyan része, ahol ne élne valamilyen kisebbség. A szabad információáramlás nyilvánvalóvá tette, hogy a további feldolgozási és szerkesztési igényeknek csak egy számítógépes adatbázis felépítésével tudunk megfelelni.

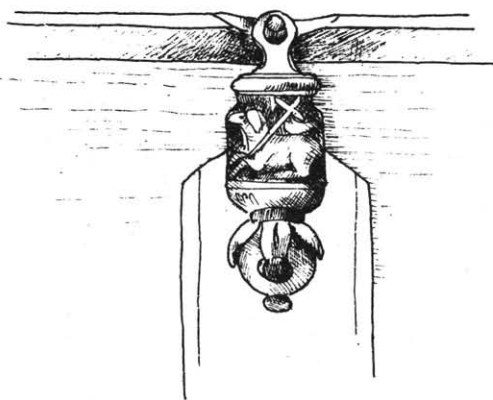
A **Nemzetiségi Bibliográfia** 1992. évi első két kötete már új szerkezettel és bővült tartalommal látott napvilágot, a kurrens tételeket 1993-tól féléves periodicitással jelentetjük meg. A fentieknek megfelelően kiadványunk gerincét négy fő egység alkotja:

1. *A 13 magyarországi nemzeti és etnikai kisebbség*
(bolgárok, cigányok, görögök, horvátok, lengyelek, németek, örmények, románok, ruszinok, szerbek, szlovákok, szlovének, ukránok; ide soroltuk a zsidókat is)
2. *A határon túli magyarság*
(Ausztria, Csehország és Szlovákia, délszláv államok, Románia, Ukrajna és a szomszédos országokon kívül élő „nyugati” magyarság)
3. *A világ etnikai kisebbségei* (a baltikumi oroszoktól kezdve a szlovákiai, szepeségi németeken át a soketnikumú Egyesült Államokig a sor hosszan folytatható).
4. Az 1–3. pontban említett tartalmi részben *betűrendes mutatók* – tárgyszavak, szerzők, testületek, földrajzi nevek, sajtóforrás – segítségével lehet tájékozódni.

A bibliográfia tartalmi és mutatójegyzékes része között a rekordok azonosítási száma teremt kapcsolatot. A sorszámozást és egyéb kiegészítő műveleteket átmásolás után, szövegszerkesztő segítségével végezzük. A kiadványok egyes fejezeteit a könnyebb szerkeszthetőség céljával helyi használatú betű- és számjelzésekkel láttuk el.

Tartalmi háttér. A Nemzetiségi Osztály dokumentációs csoportjait javarészt nyelvi referensek alkotják, akik intézményünkben egy-egy kisebbség könyvtárügyének gondozói, s e tevékenységük mellett végzik a témánkkal kapcsolatos sajtócikkek szemlélését. Ez 200-nál is több hazai és külföldi periodikum (magyar és idegennyelvű napi- és hetilapok, folyóiratok, évkönyvek stb.) folyamatos figyelmét jelenti, ebből csupán a MAHIR (az Observer Médiafigyelőtől rendeltük meg a vidéki lapok, a rádió és a televízió sajtóanyagát) és az Országgyűlési Könyvtár által megküldött cikkeket kapjuk készen, feldolgozásukat viszont már magunk végezzük. S mivel 13 nyelvről van szó, a szemlélésbe intézményünk nyelvi vagy szakterületen jártas munkatársai is besegítenek. A nagyszámú sajtótermék figyelése főként azért szükséges, mert a kisebbségi témakör – a csekély számú szaklaptól és a nemzetiségi sajtótól eltekintve – rendkívül „szórtan” jelenik meg.

Tárgyszórendszer. Az adatbázis felépítésének legfőbb és legtöbb munkát igénylő része a tartalmi feldolgozás alapjául szolgáló tárgyszórendszer kidolgo-

zása volt. Mivel speciális területről van szó (nevezhetjük „*terra incognitának*” is), melynek nincs egységes tárgyszavas információkereső nyelve, más intézmények ezirányú tapasztalataira sem támaszkodhattunk. Az első tárgyszólistát tehát intézményünk szakembergárdája állította össze, amely a témakörben való jártassága révén maga is publikál. Saját tapasztalataik alapján válogatták egybe azokat a jelentős – a kutatói munka megkönnyítését célzó – *gyűjtőfogalmakat*, amelyek alkalmasak egy-egy cikk legfontosabb tartalmi mozzanatának kiemelésére. Ezeket a témabehatároló tárgyszavakat beillesztettük az adatbázis rendszerébe, ami azért sem volt könnyű feladat, mert az ismétlések elkerülése végett összhangba kellett hozni a többi egységgel (pl. ha egy alapítvány bekerült a testület törzsadatba, a tárgyszavakhoz már nem írtuk be az „*alapítványok*” szót, ezt meghagytuk arra az esetre, ha egy cikk több alapítványt is felsorol, amelyeket azonban nem érdemes a törzsadatban gyűjteni). A kezdeti időszak tapasztalatait leszűrve a kevésbé „*sikerés*” tárgyszavakat igyekeztünk a sajtóban használt kifejezésekkel behelyettesíteni, mégpedig *a szavak előfordulási gyakorisága alapján*. Ehhez hívtuk segítségül az érintkező területeken (pl. kultúra, vallás) már rendelkezésre álló osztályozási rendszereket, lexikonokat (pl. a néprajz körébe tartozó fogalmak átvétele) és egyéb, mutatókkal ellátott kézikönyveket. A mára kialakult, stabilnak mondható tárgyszójegyzék közel 420 *tartalmi tárgyszót* tartalmaz, s a már meglévő kb. 130 *etnikum-, illetve népcsoportnév* mellé továbbiakat veszünk fel. A rokon, de nem szinonim kapcsolatokat „*utaló*” formájában jelöltük meg. Elkészültek, s remélhetőleg rövidesen számítógépre kerülnek a tárgyszavak *idegennyelvű (német és angol) ekvivalensei*. Adtabázisunk a rekordok bevitelével párhuzamosan épült fel, s épül ma is – ez többéves folyamat. A szakterület „*terminus technicusainak*” gyűjtése tovább folyik, csak most más szempontok alapján: adósak vagyunk még a lexikai egységek *szinonima* kapcsolatainak feltüntetésével és a *szakcsoportok* (tárgyszó + szűkebb fogalmi) felállításával. Példák:

kisebbségi jogok: jogsérelem – kollektív jogok – kisebbségvédelem, jogvédelem – pozitív diszkrimináció stb.;

érdekképviselő: kisebbségi, nemzetiségi szervezetek – parlamenti képviselő – ombudsman – önkormányzatok stb.;

migráció: bevándorlás – kivándorlás – áttelepülés – visszatelepedés stb.;

autonómia: kulturális – önkormányzati – személyi – területi stb.

Bár a tárgyszóalkotás nehezen túl vagyunk, ezek az átalakítások még némiképp módosíthatják mostani tárgyszójegyzékünket (fölmérült ugyanis az igény a kisebbségek szerinti és az ezeken belüli témacsoportos elrendezésre). Igaz, mind-egyik tárgyszó – mellérendeltségi viszonyban – a szemlézett cikk tartalmának jellemzője, ahol ez lehetséges, újabban igyekszünk egyfajta logikai vagy fontossági sorrendet betartani.

Két rekord-példa a kötetben megjelenő formában:

1993. évi LXXVII. törvény a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól [A Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal a törvényt teljes terjedelmében és több nyelven jelentette meg] = Kisebbségi értesítő. 1993. 1. sz. 1–42. p.

nemzetiségek / etnikumok / kisebbségi, nemzetiségi törvény / kisebbségi, nemzetiségi jogok / parlament / 1993. jún. 7.

Magyarország

BOTLIK József: Társnemzet vagy kisebbség? Határon túli magyarok tanácskoz-
tak Noszvajon = Magyar Nemzet. 1993. 03. 08. 1., 5. p.; 03. 11. 7. p.

határon túli magyarság / társnemzet / kisebbségi, nemzetiségi politika /
autonómia / tanácskozás

Noszvaj, H / Kárpát-medence

A számítógépes háttér. Adattárunkat egy PC-s, relációs-adatbáziskezelővel működtetjük, amelyet kifejezetten szöveges adatok kezelésére fejlesztettek ki Németországban. Az IBAS IV nevű program hardver-igénye egy IBM kompatibilis PC – 4 Mb RAM-mal. A háttértár, pontosabban a jelenleg kumulált rekord-mennyiség kb. 14 Mb-ot igényel. *Adatbázisunk jelenleg 14 ezer rekordot tartalmaz, félévente kb. 4 ezer újabb tétellel gyarapodik.* A bibliográfiai rekordok kiindulópontja a dokumentációs feltárás alapjául szolgáló „maszk” (beviteli formátum), amely a címleírás általános szabályainak megfelelően orientál (kiadványunkban a tételeket a hagyományos címleírás egyszerűsített, számítógépes feldolgozáshoz igazított változatában közöljük). Kiemelt kategóriák közé tartoznak a *személynevek, testületek, periodikumok, tárgyszavak és a tárgyhelyek* (a bevihető számhatár a személyeknél 10, testületeknél 5, periodikumoknál 4, tárgyszavaknál 8, tárgy-helyeknél 3). Ezeket ún. „*örzs-mezőkként*” kezeljük, s mivel kötött lexikai egységek, visszakeresésnél tetszés szerint összekapcsolhatók, kombinálhatók; következésképpen kitűnően alkalmasak különféle betűrendes listák leválogatásához, amint ezt kiadványunk mutatói is igazolják. *Hibátlan bevitelük* fokozott figyelmet igényel, mivel minden egyes – gyakran jelentéktelennek tűnő! – eltérés (pl. a tárgyszavaknál az egyes vagy többes szám, a testületeknél és helységneveknél a rövidített és a teljes névváltozat, személyneveknél az ékezetek stb.) duplumként jelentkezik. A preventív ellenőrzés (a már számítógépen levő és új adatok egybevetése) elkerülhetetlen, miként a törzs-adatok folyamatos karbantartása is az (potenciálisan bármelyik bevitt adat utólag módosításra szorulhat!).

A *szerzői névmutatónál* (ide soroljuk az interjúalanyokat is), ahol tudtuk feloldottuk a névjeleket, szignókat, ezek az utalóban megtalálhatók. Az azonos nevű személyek sorszámot kaptak. A „*témaként*” említett személyiségek, akiről egy adott sajtócikk szól, a *tárgyszavak* közé kerülnek, kiadványunkban pedig önálló betűrendben szerepelnek. A *földrajzi mutatóban* a határon túli magyar helységneveknél feltüntettük a hajdani és a mai névváltozatot, a magyarországi

kisebbség lakta településeknél pedig a saját nyelvük szerinti névhasználatot. A városok és falvak esetében kiírjuk az adott ország rövidítkódját, a régióknál és megyéknél ezt elhagyjuk. A *testület* gyűjtőnév alatt szerepelnek a szervezetek, pártok, intézmények, alapítványok és néhány gyakrabban előforduló nemzetközi dokumentum.

A *többi mezőben* (cím, alcím, műfaj, megjegyzés, sorszám, nyelv stb.) szabad szavas kereséssel tájékozódhatunk, azaz a beírt szöveg bármely szakaszára rákérdezhetünk. Ha egy sajtócikk a mutatókon felül érdemleges információt tartalmaz, igyekszünk azt a cím vagy alcím után szögletes zárójelben feltüntetni. A *megjegyzés* mezőben szerepeltetjük az általunk szemlézett recenziókban ismertetett művek adatait, melyek könyvjegyzékként bibliográfiánk mellékletét alkotják. Értéknövelő mezőnk pl. a *nyelv*, amelybe a cikk nyelvének kódját írjuk be az MSZ 3400–77. számú hatályos könyvtári, dokumentációs szabály szerint. Visszakérésnél sokféle logikai műveletet elvégezhetünk, a leggyakoribb „AND” összekötő parancstól kissé igényesebb „OR” és „NOT” kombinációig. Gyakran élünk a „csonkolás” lehetőségével (a szó elejének, ill. végének elhagyása) és a karakterenkénti behelyettesítéssel (wildcard=az egyes betűk kérdőjellel pótolhatók). egy-egy keresés eredményét – egyéni kérések alapján – fájl formájában vagy printelt másolatként szolgáltatjuk.

Haluska Veronka

A rút kiskacsáról, a hattyúról és más könyvtári dolgokról – a fölőspéldányok ürügyén

Anatole France felejthetetlen „könyvembereinek” egyike, Coignard abbé, „a sézei püspök könyvtára katalógusának egykori összeállítója”, alighanem meghattottan lépkedne azok között a polcok között, amelyeken az Országos Széchényi Könyvtár fölőspéldány központjának állományát őrzik. Meg-megállna egy-egy bőrbe kötött, kapcsos 17–18. századi ódon régiség előtt, a hajdanvolt egyházi doktorok erényének illatát hatalmas beszédekkel magasztalná. Ám el nem mulasztaná – semmi pénzért –, hogy közben bele ne pislantson egynémely egészen más, forgatagosabb és frivolabb modern auktor könyvecskéjébe. Megbűvölnék az alkalmi furcsaságok: egy vékonyka különnyomat a tatai források vízhozamának alakulásáról vagy egy pompás heraldikai sorozat. Dicsérve a könyvek hatalmát, meg-megsimogatná az igénytelen, látszólag már mindörökre érdektelen névteleneket, a sok kéz által forgatott könyveket, folyóiratokat.

Valóban, ez az országos fölőspéldány gyűjtőhely teljes joggal méltó rá, hogy a világirodalom legrokonszenvesebb könyvtárosa, a nevezetes abbé szelleme ott-honosan érezze itt magát. E könyves sétához – ha nincs ellenére – útitársnak hívjuk most a Tisztelt Olvasót is! Coignard abbé természetes, pocakos, kedves alakja mögött járja végig velünk a nemzeti könyvtár fölőspéldány központja raktárainak labirintusait, ismerkedjék az osztály tevékenységével és szolgáltatásaival. Az

út talán hasznos lesz. Némelykor komoly és adatszerű, helyenként viszont – kizárólag pajkos útitársunk szellemalakja iránt érzett udvariasság okából – itt-ott talán rendhagyó is. Ha nincs ellenére, induljunk el! Kérem, gombolja össze a kabátját! Egynémely pinceraktárunk hőmérséklete – utcáról jövet – megdidegletné.

*

Ha nincs ellenére, általános bevezetéssel kezdünk. Ígérem, rövid lesz.

Évtizedekkel ezelőtt az osztály elődintézménye szabályos „nagyüzemként” működött. Különféle, akkoriban államosított vagy megszüntetett könyvtárak állományának országos megőrzését, egyfajta feltárását és könyvtárközi újrahasonosítását biztosította. Tömegével készültek állományfeltáró „ajánló jegyzékek”, melyekhez az ország valamennyi jelentősebb könyvtára, tudományos műhelye hozzájutott. Az igénylők a kért könyveket, folyóiratszámokat ingyenesen megkaphatták. A fölőspéldányok raktárkészletét a beszállított könyvtári „fölösleg” tovább növelték. A könyvtári fölőspéldányok hasznosításának, ill. selejtezésének rendjéről a kulturális miniszter és a pénzügyminiszter 3/1975. (VIII. 17.) KM-PM. sz. együttes rendelete, valamint az ezzel kapcsolatos irányelvek (Művelődésügyi Közlöny, 1978. 9. sz.) együttesen rendelkeztek.

Az OSZK fölőspéldány központjának törzsellományát a fenti, zömében több évtizedes kiadványállomány képezi. A könyvtári utóhasznosítás („kijánlás”) vonatkozásában ez az anyag rész néhány év óta már részben „áras” jegyzékekre kerül. Közülük természetesen csak a nívósabb vagy ritkább kiadványok. Az árazást az OSZK hivatalos antikvárbecsűse végzi. Árunk kb. 30-40%-kal alacsonyabban, mint pl. az antikváriumok adott árai.

Természetesen minden esetben maradnak ingyeneseknek az utóbbi évek – könyvtáraktól kapott – fölőspéldány szerzeményei. Magának a „jegyzékelésnek” rendje voltaképpen a mai napig is változatlan.

*

Ennyi bevezetés után, Tisztelt Olvasó, raktári sétánkat végre elkezdhetjük.

Utunk első állomása Budapesten, az V. ker. Hold utca 6. szám alatti épület két pincszintjén lesz. A fölőspéldány központ itt kizárólag csak könyveket tárol. Mintegy 100 000 kötetet. A fémpolcokon sorakozó kiadványok – első látásra – igényteleneknek és itt-ott avittasaknak tűnnek. Kérem, ne adjon a látszatra! Az ott, amit éppen lefitymálna, éppen talán Eckhardt Sándor ritka könyve a 30-as évekből: „A francia szellem”. Amott meg – a Főv. Szabó Ervin Könyvtár néhány évkönyve mellett – az igencsak becses 3 kötetes „Cassell's Encyclopaedia of World Literature” kézikönyv 1973-as kiadása. Persze a többség nem ez. És nem ilyen. Látszólag „rút kiskacsák” minden színben, minden mennyiségben. Zömében a század első hét évtizede szépirodalmi, társadalomtudományi (ritkábban természettudományi) könyvtermésének „fölös” anyaga. Úgy tűnik, valóban Andersen „rút kiskacsái”...

A dolgoban csak az a különös, hogy még ezeknek az igénytelenebb könyveknek is „sorsuk” van: ránk nyitja az ajtót egy főiskolai oktató, matematikai köny-

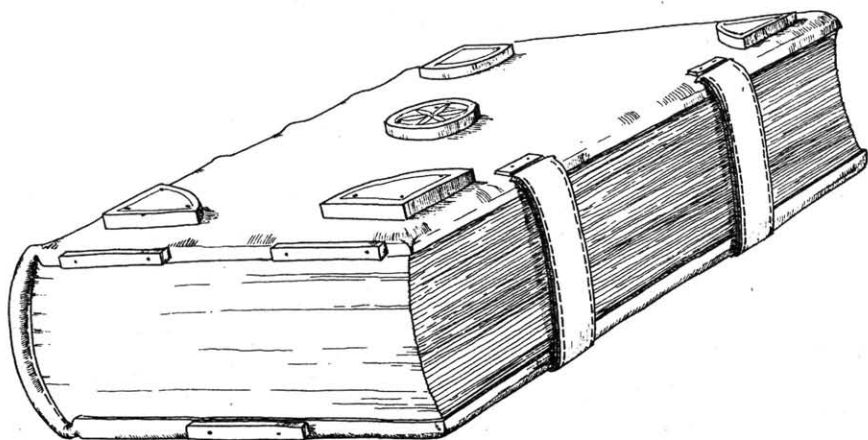
veket keresve, és megőrül 10-20 „elfekvőnek”; egy beszerzési gondokkal küzdő, városi közművelődési könyvtár lelkesen kijelöli listánkon a 70-es évek jónéhány „lefutott”, máshol kiselejtezett lektűrjét...

Mindent összevéve azt tapasztaljuk: 1994-ben a fölőspéldány központ 19 204 kiadványt vett fel „ingyenes” listáira, és ennek mintegy 75%-át, 15 453 kiadványt, a könyvtárak kérték és megkapták. „Áras” jegyzékeink megvásároltsági aránya talán még ennél is kedvezőbb: 5626 kiadványból 4114 kötetet megvásároltak.

Egy második pincerészben különösen becses állománytömeget őrzünk. Kérem, Tisztelt Olvasó, félszemplerrel figyelje most Coignard abbét! Felindultsága szemmel látható. Kérem, legyünk tapintatosak, és forduljunk el kicsit. Van abban ugyanis valami végtelenül megindító és személyes, ahogy ez a régi-régi könyvember a régi könyvek gúláihoz odalép, leemeli a legfelsőt, Juvenalis „Szatírái”-nak kopottas bőrbbe kötött, rézmetszetekkel gazdagon díszített 18. századi francia kiadását. Mintha kicsit könnyes lenne a szeme. Vagy csak én tévedek? Nem egészen jó itt a világitás...

Mint Ön is látja, ez itt a régi (17–18. századi) anyagunk egyik része. Feldolgozása („áras” jegyzékelése) megkülönböztetett gondosságot igényel.

Mint bármely jegyzékünk esetében, az előválogatás joga a nemzeti könyvtárat (gyarapítási osztály, ill. régi könyvek tára) illeti meg. A szétválogatás második fázisában külön soroljuk bizonyos meghatározó jelzések fellelhetősége alapján az 50-es években megszüntetett egyházi gyűjtemények könyvanyagát, és eredeti tulajdonosaiknak – természetesen ingyenesen – visszaszolgáltatjuk. A visszamaradt részt folyamatosan „áras” jegyzékekre visszük. Ezeknek a régi könyveknek az ára nyilvánvalóan nagyságrendileg magasabb, mint a modernké. Aligha hiszem, hogy azt az elegáns kis Juvenalist 1500 Ft-nál olcsóbbra árazná majd az antikvár becsüs!...

Kedves Olvasóm, ha nincs ellenére, azt javasolnám: tegyünk most egy rövid sétát ránkospalotai raktárunkban is. Mint látja, itt már folyóiratszámok (néhánykor teljes évfolyamok) is vannak. Úgy vélem, Ön szakmabéli. Így hát nem kell különösebben bizonygatnom, hogy ezeknek pontos jegyzékelése bizony sziszifuszi munka.

A könyvanyag összetétele hasonló a Hold utcaiéhoz. Az itt őrzött „régí könyvek” életkora azonban valamivel fiatalabb: 18–19. századi. A raktárkészlet itt mindösszesen kb. 130 000 könyvtári egység.

*

Illik most már szólnunk a följó példány-állomány „forgásáról”, feltárási gondjairól, hasznosulási/értékesítési megoszlásáról is.

Korábbi évek tapasztalatával összevetve, a följó példányok „beáramlási” mutatója erősen csökkent. A felajánlott anyagot mi magunk is szelektáljuk. Sem raktári helyünk, sem feldolgozási kapacitásunk, sem az érdeklő kör többé-kevésbé jól ismert igényének előzetes mérlegelése nem teszi, és nem is teheti lehetővé, hogy raktárkészletünk egyfajta mozdíthatatlan, megkövesedett könyvtémétővé váljék. Az osztály munkája csak akkor nevezhető optimálisnak, ha a raktárak megőrzik jelenlegi, mintegy 70–80%-os telítettségüket, ha a jegyzékre vitt kiadványoknak mintegy 65–75%-a már az első „kijánlási körben”, mintegy további 10%-uk egy második körben gazdára/felhasználóra talál. Olyan nemreális, elméleti hipotézis esetén is, melyben a följó példányok külső gyűjtőhelyekről és az OSZK-ból történő beáramlása egy adott időpontban akár teljesen megszűnne, a jelenlegi állomány még 10 évre elegendő állományfejlesztési forrásanyagot jelenthetne az ország tudományos, oktatási, közművelődési könyvtárainak.

Munkánk jellegéből fakad raktárkészletünk folyamatos „forgásban levősége”. Aggályosabb könyvtárosok talán szemünkre vethetik, hogy az összállományról katalógusunk nincsen. A kapott, ill. kiadott kiadványok szigorú, tételes és naprakész bizonylatolása mellett ez följólegesnek is tűnik a modern könyvek és a periodikum esetében. (A nagyértékű „régí könyvek” tételes nyilvántartása természetesen megvan.) Ebből viszont az következik, hogy egy-egy meghatározott dokumentum meglétére előzetesen soha nem tudunk válaszolni (hacsak nem „emlékezetből”). Anyagunkat „szeletenként”, mondhatni egy-egy jegyzék reflektorfényében tudjuk feltárni és kijánláni.

Kiknek? Hogyan? Mennyi időnként?

A Följó példány központ mintegy 150 hazai könyvtárnak és kutatóhelynek rendszeresen megküldi ingyenes és áras ajánló jegyzékeit. Az országos könyvtárakon kívül megkapják ezeket a nagyobb közművelődési könyvtárak, a felső-oktatási, a jelentékenyebb múzeumi, hatósági és hivatali gyűjtőhelyek, az egyházi könyvtárak, az akadémiai hálózat könyvtárai. Az OSZK nemzetközi csereszolgáltatán keresztül jelentős könyvküldeményeink voltak a határon túli tudományos műhelyek, felsőfokú intézmények részére is.

Áras jegyzékeink anyagát – a nemzeti könyvtár és minden más könyvtár igényeinek teljesítését követően – az antikvár hálózatban értékesítjük.

Ingyenes jegyzékeinkkel újabban megkeressük a különösen elszegényedett régiók egyes közművelődési könyvtárait is.

A beérkezett igényeket általában „érkezési sorrendben” szoktuk teljesíteni. Ebben azonban nem kívánunk túlságosan rigorózusak lenni. Így pl. egy győri vonatkozású kiadányt lehetőleg győri gyűjteménynek juttatunk. Az alakuló könyvtárak pedig – csakúgy, mint a különleges fontosságot bejelentő kérések – prioritást kapnak. Némely esetben megpróbálunk még „elé is menni” az igényeknek: egy-egy jegyzéken adott tételekre bizonyos könyvtárak figyelmét külön is felhívjuk.

Évente kb. 70-80 ajánló jegyzéket küldünk ki. Partnereinket kialakult keresleti szempontjaik szerint csoportosítjuk: az általános körbe minden partner könyvtár beletartozik (ingyenes jegyzékeinket így pl. mindannyian rendszeresen megkapják), a „régí könyveket” és bizonyos áras szakjegyzékeket csak az adott gyűjtőkörbe tartozók. Címlistánkat folyamatosan karbantartjuk. Évente általában 5-8 új jelentkezővel bővítjük, a hosszabb ideje még ingyenesekből sem kérést pedig töröljük.

Jegyzékeinknek kb. 2/3-a az ingyenes. Szolgáltatásaink iránt – mint ahogy azt fentebb már jeleztem – a kereslet igen jelentős. Ennek részben gazdasági, részben hiánypótló okai vannak. Könyvtárpolitikai szempontból az Országos Széchényi Könyvtár fölőspéldány központjának rendszeres szolgáltatásait a hazai és külföldi gyűjtőhelyek kivétel nélkül érdemlegesnek ítélik.

Árbevételünk egy részét igen magas postaköltségeink fedezésére fordítja a nemzeti könyvtár.

Jegyzék- ill. könyvküldeményeink 3-4 naponként postázásra kerülnek.

A kulturális funkció és a forgalmi hatékonyság növelésének „egybehangzása” miatt áras jegyzékeink visszamaradt anyagából – mintegy 1 év elteltével – Hold utcai és rákospalotai telephelyünkön 50%-os árengedménnyel értékesítünk. Az ingyenes jegyzékek hasonló „maradványát” készséggel átadjuk kisebb (óvodai, iskolai stb.) könyvtáraknak. Természetes azonban, hogy még mindezek után is képződik valamelyes „maradék”. Az árasakat ilyenkor áttesszük az ingyenes csoportba, ez utóbbiak „maradványát” pedig – alapos és egyenkénti mérlegelést követően – ipari hasznosításra ajánljuk fel. E körbe tartozhatnak pl. a töredékes, a csonka vagy a tartalmilag már valóban teljesen érdektelen kiadványok. Régi könyveket azonban még ez esetben sem selejtezzük!

Külső könyvtárak selejtjegyzékeinek szétküldését és a beérkezett igények koordinálását – előzetes bejelentés után – ugyancsak vállaljuk.

Az OSZK fölőspéldány központja ilyen formában, ilyen eszközökkel vesz részt a nemzeti könyvtár központi jelentőségének építésében, az országos könyvtári állományvagyon védelmében, egy-egy kiadványpéldány továbbélésének vagy „életre keltésének” műveletében. Lehetőségeink és eszközeink határai között Hans Christian Andersen meséjének esetlen „rút kiskacsájából” ezzel a mágiával próbálunk nap mint nap afféle „hattyút” csinálni.

Próbálkozásnak – lássa be, Kedves Olvasóm – ez sem utolsó!

Hoványi János

Régi könyvek védelme

címmel a Budapesti Nemzetközi Könyvfesztivál keretében működő Könyvtáros Klub konferenciát szervezett 1995. április 25-én. Színhelye a Budapesti Kongresszusi Központ Bartók-terme volt.

Szerencsés ötlet volt ezt a konferenciát éppen akkor és ott – tehát a Könyvfesztivál alkalmából és helyén – megrendezni. Magát a Könyvfesztivált a Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülete és a Frankfurti Könyvvásár Igazgatósága szervezte. A Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülete kezdeményezésére a Hatágú Síp Alapítvány Gutenberg Iskola, mint az antikvárius-képzés gazdája vállalta a Konferencia programjának összeállítását. *Galli Katalin* a Hatágú Síp Alapítvány igazgatója jónak látta a könyv - könyvtár - restaurálás - állománymegóvásra építeni az előadásokat, és így a fesztivál látogatását mintegy „megfejezni” ezzel a szakemberek számára rendezett Konferenciával. A programba jól illeszkedett a két támogatónak, a Dunapack RT-nek és a Neschen-cégnek jelenléte, akik termékeikkel a könyvek védelmét, megóvását kívánják környezetkímélő módon megoldani.

Aki nem volt ott a Fesztivál négy napjának valamelyikén, annak nehéz érzékelteni azt az élénk, magávalragadó hangulatot, amely végül mégiscsak egyvalami: a Könyv körül forgott. Igaz, az új könyv körül – míg a Konferencia témája a régi könyv volt. De, mint köztudott, minden könyv új könyv volt valamikor, és a Könyvfesztivál legfrissebb könyvei is régick lesznek hamarosan – ha a régi könyv nehezen megragadható fogalmát következetesen végigvisszük.

Hogy ez az egyszerűnek látszó fogalom mégsem határozható meg olyan könnyen, abból is látszott, hogy *Galli Katalin* bevezető szavai után mindkét előadó, *Zöld Ferenc* és *Szinainé László Zsuzsa* is mindjárt felhívta a figyelmet a régi könyv fogalmának viszonylagosságára. Mondhatni persze egyszerűen, hogy az antikvár forgalomba bekerült könyv már régi könyv. De *Zöld Ferenc* és *Szinainé* is ennél árnyaltabb megfogalmazásra törekedett.

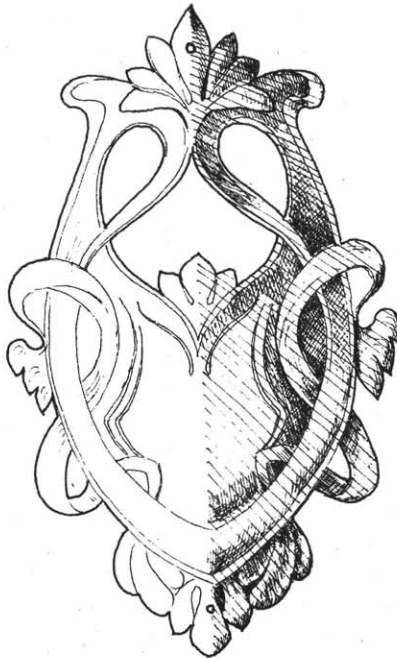
Zöld Ferencnek, az Akadémiai Kiadó igazgatójának előadása Mitől értékes a régi könyv? címmel hangzott el. Először is a régi könyv fogalmát járta körül, történeti szempontból, részben mint egykori antikvárius, részben mint egy nagyműtű, tekintélyes kiadó igazgatója. A szakmában dolgozóknak (antikvárius vagy általában könyves-szakmában) érzékletesen világította meg azokat a kérdéseket, amelyekkel az antikvárius szembetalálja magát napi munkájában: teljes-e a teljesnek látszó könyv? Értékesebb-e attól, hogy első kiadás? Csökkenti-e a régi, ritka könyv értékét, ha faksimile vagy reprint készül róla? Mi a különbség a faksimile és a reprint kiadás között?

A második, hasonló témájú előadást *Szinainé László Zsuzsa* tartotta (A Meghívó készült az Országos Széchényi Könyvtár, azóta az Országgyűlési Könyvtár osztályvezetője). Előadásának címe a Régi könyvek forrásdokumentumai, értékesítése és az árverések volt. Míg az előző előadás a könyvkereskedelem, ki-

adás, értékesítés szemszögéből vizsgálta a régi (vagy reprint, vagy faksimile) könyvet, addig Szinainé előadásában párhuzamosan merültek fel az antikvár könyvkereskedelem és a közgyűjtemények szempontjai. Szinainé optimista konklúziója szerint az értékes régi könyvek, ritkaságok előbb-utóbb mindenképpen közgyűjteményekben „kötnek ki”. Sajnos a közgyűjtemények beszerzésre fordítható szűkös anyagi erői mellett ez ma nem vehető biztosra. Persze reménykedhetünk nagylelkű ajándékozóknak, és abban is, hogy hosszú távon valóban érvényesülni fog ez a tendencia. Szinainé összeállítója, szerkesztője A magyar könyvgyűjtő új (és legújabb) kézikönyvének, alapos ismerője a hazai árveréseknek. Néhány szóban felhívta a figyelmet – talán nem hiába – néhány rendezésre, újrászabályozásra szoruló rendeletre, így a muzeális értékek védelméről szólóra és a kiviteli engedélyek gondjára.

Kastaly Beatrix restaurátornak, az Országos Széchényi Könyvtár osztályvezetőjének előadása már átvetett a régi könyvekről azok megóvására. A könyvvel mint romlandó és kímélendő tárggyal foglalkozó előadásának címe A régi könyvek igénye a környezetetel szemben. Diaképekkel kísért előadása soravette a könyvet alkotó szerves és szervetlen anyagok sokaságát (papír, pergamen, bőr, tinta, nyomdafesték, fa, enyv, fém stb). A hallgatók érzékelhették, hogy még optimális körülmények között is nehéz megtalálni a megfelelő környezetet ennyiféle alkotóelem számára – egyszerre. Márpedig a körülmények ritka esetben optimálisak. Hiszen a régi könyv anyagára egyaránt káros a fény, a meleg, a hideg, a szárazság, a nedvesség – és akkor még nem említettük a rovarokat, gombákat és napjaink ember számára is káros szennyezett levegőjét. *Kastaly Beatrix* előadásában szerény helyet foglalt el restaurátori munkájának (munkájuknak) eredménye: a megóvott, megmentett könyvek és könyvtárak hosszú sora.

V. Ecsedy Judit

Könyvtárkép Nógrád megyében

A Balassi Bálint Könyvtár, Nógrád megye könyvtára, összefogva MKE Nógrád megyei szervezetével és a megyei jogú város Önkormányzatával, 1995. április 21–22-én szakmai tanácskozást szervezett Salgótarjában. A két napos rendezvény – melyet polgármester úr köszöntött, s melyen résztvett és előadást is tartott *Szabó Zoltán* államtitkár úr, a Művelődési és Közoktatási Minisztériumból – célja az volt, hogy Nógrád megyében mozgósítsuk szakmánk képviselőit, vegyük számba Salgótarján könyvtári ellátottságának helyzetét, tájékozódjunk és tájékoztassunk, együttműködési lehetőségeket vegyünk számba, együttműködést kezdeményezzünk. Szándékunk szerint ez az alkalom jó lehetőségnek ígérkezett arra is, hogy a mindenkori könyvtárfenntartók – polgármesterek, intézményvezetők, iskolaigazgatók – képet kapjanak a könyvtárak helyzetéről, lehetőségekről, a könyvtárakban lévő erőforrásokról.

*

Az első napi programban helyet kapott az iskolai könyvtárügy bemutatása, a felsőoktatás könyvtári jelenlétéről szóló előadás. Az előadásokat korreferátumok követték, melyet gyakorló iskolai könyvtáros kollégák, illetve a Számviteli Főiskola igazgatóhelyettese és a Népjóléti Képzési Központ osztályvezetője tartott. Ezen kívül előadás hangzott el a nemzetiségek könyvtári ellátásáról, a Balassi könyvtár ezirányú tevékenységéről.

A helybéli tapasztalatokon túl szeretnénk volna képet kapni néhány speciális könyvtári lehetőség megvalósulásáról. *Bartos Éva* (Bp. FSZEK.) könyvtáros a biblioterápiáról, *Varga Csaba* író, szociológus a modern kommunikációs eszközökről, a kommunikációs kihívásokról, valamint az olvasótáborokról, mint speciális nevelési helyzetekről beszélt nekünk. De nagy sikere volt *Balogh Mihály* (Kunszentmiklós) előadásának is, aki szót ejtett könyvtára történeti gyűjteményéről is.

A második napon szekciókba tömörülve folytattuk a tanácskozást. Ekkor már beszélgetés formájában szóltunk az előző napi információkról, a személyes véleményekről, elképzelésekről.

Az „állampolgári, államigazgatási információk kezelése” szekcióban, melyen résztvett városunk jegyzője, konkrét együttműködési lehetőségek fogalmazódtak meg a könyvtár és a Hivatal között keletkező, helyi lakosságot és az apparát dolgozóit érintő információk kezelésében, archiválásában, szolgáltatásában.

A „humán kutatások könyvtári háttere Salgótarjában” szekcióban a Múzeum, a Levéltár és könyvtárunk Helyismereti gyűjteménye dolgozói vették számba *dr. Horváth István* történész, múzeumigazgató (de végzett könyvtáros is) és *Bódi Györgyné dr.* helyismereti könyvtáros segítségével az együttműködési lehetőségeket. Így felmerült egy megyei szakdolgozat leltőhelyjegyzék összeállításának ötlete, témabibliográfiák készítésének igé-

nye, a tájékoztató szolgáltatások jobb összehangolásának lehetősége.

A „műszaki, természettudományi tájékoztatás lehetőségei” szekció keretében városunk bizonyos értelemben elszigetelten működő orvosi könyvtára és vezetője, *Szikszaí Márta* mutatkozott be, adott tájékoztatást a könyvtárhasználat lehetőségeiről, állományáról, tájékoztató segédleteiről, felajánlva azt, hogy bizonyos igények kielégítésében akár napi együttműködésre is kész. Ugyanerről szólt a még működő és igen jó állománnyal rendelkező szakszervezeti nagykönyvtár vezetője, *Pádár Lászlóné*.

Az „alsó és középfokú oktatás könyvtári háttere” szekcióban megerősítést nyert, hogy az ifjúságot minden könyvtár és könyvtáros megkülönböztetett figyelemmel kell, hogy kezelje. Az olvasóvá válás folyamatában, egyáltalán az olvasás technikájának elsajátításában a könyvtár jelenléte – akár otthoni, akár az iskolai, vagy közművelődési könyvtárra gondolhatunk – meghatározó. Ezért is fontosak a személyi kötődést elősegítő gyermekkönyvtári fortélyok és az iskolákkal történő maximális együttműködés. Mára sajnos nyilvánvalóvá vált, hogy az iskolák, mint könyvtárfenntartók alig-alig működnek. Sajnos ezzel párhuzamosan a pedagógus lehetősége is csökken saját házi-

könyvtára kiépítésére. Így irreális óhajok megfogalmazása helyett inkább „leszoknak” a pedagógusok a könyv- és könyvtárhasználatról. De jó lenne, ha valaki hangot adna annak, hogy a pedagógus a továbbképzésre és a szakkönyvekre fordított költségeit az adójából leírhatná! Az oktatásügy változásai egyben jelentik egy-egy iskola egyéni, az általánostól akár jelentősen eltérő oktatási arculatának kialakulását. Míg ez bizonyos személyi és tárgyi feltételek megléte esetén könnyen megtörténhet, addig az iskolai könyvtár, saját természetes rugalmatlansága miatt nehezebben mozdul rá az új dolgokra. Ez a folyamat is segíti az iskolai könyvtár kikerülését az intézmény vérkeringéséből. A szekció megpróbálta számba venni és felsorolni azokat a pontokat, ahol ebbe a negatív folyamatba még be tud avatkozni, ahol kitörési lehetőségeket lát.

A jó hangulatú konferenciát, melyre megyénkből és megyénken kívülről mintegy 80-an érkeztek, plenáris üléssel és azzal az elképzeléssel zártuk, hogy ennek a rendezvénynek folytatása következzen.

(Az alábbiakban a konferencián elhangzott előadások közül közlünk két különösen érdekeset. – A szerk.)

Fehér Miklós

A könyvtári ellátás irányelvei és normái

Az IFLA Közművelődési Könyvtári Szekciója 1973-ban jelentette meg a Normák a közművelődési könyvtárak számára című kiadványát.

Még ebben az esztendőben megjelent magyar testvére a Közművelődési könyvtári ellátás, Irányelvek a távlati tervezéshez című kötet a Könyvtártudományi és Módszertani Központ gondozásában. A kiadvány tartalmazza a tanácsi közművelődési könyvtárak fejlesztésének szakmai irányelveit, ezen belül a lakóhely szerinti közművelődési könyvtári ellátás rendszerét, a rendszer egyes típusaiba tartozó könyvtárak feladatait, részletezve az általuk nyújtandó szolgáltatásokat, működésük optimális feltételeit, irányszámokat adva az állományfejlesztésre, a létszám-szükségletre, a hálózat ellátására, a könyvtárak térszükségletére és berendezésére.

Hasonló szempontú alapelvek vonatkoztak akkor a szakszervezeti könyvtárak távlati tervezésére is.

Helyet kapott a kiadványban a 18 éven aluli ifjúság könyvtári ellátása javításának irányelve, azaz az irányszámok az iskolai könyvtárak, a közművelődési könyvtárak gyermek- és ifjúsági szolgálatának optimális működéséhez. Tartalmazza a kötet a nemzetiségi lakosság könyvtári ellátása továbbfejlesztésének irányelveit is.

1973 óta úgy világszerte mint Magyarországon rendkívül sok változás következett be a könyvtári szolgáltatások iránti elvárásokban, de ugyanez elmondható a könyvtárak fejlesztésére rendelkezésre álló anyagi források tekintetében is.

1984-ben megjelent a művelődési miniszter újabb 211. sz. útmutatója a lakóhelyi közművelődési könyvtári ellátás távlati fejlesztéséhez, de az IFLA Közművelődési Könyvtári Szekciója is felülvizsgálta korábbi normáit, amelynek eredményét, az irányelveket 1985-ös közgyűlésen megtárgyalta, elfogadta.

A tapasztalat azt bizonyította, hogy az ellátás kívánatos szintjére vonatkozó eltérő körülmények, a szükségletek és az erőforrások eltérése országonként nem teszik lehetővé egységes szolgáltatási normák kialakítását.

Nézzük meg azonban, hogy a két magyar irányelv megjelenése milyen változásokat hozott a lakóhelyi közművelődési könyvtári ellátásban. Természetesen valamennyi passzuson nincs mód végigmenni, pusztán néhány pozitív hatást lehet megemlíteni.

A két irányelv hatására a könyvtárak hálózati rendszere jobban összhangba került az ország településstruktúrájával. A kisközségek közigazgatási összevonása maga után hozta a körzeti könyvtárak kialakulását, az ezekhez és a városi könyvtárakhoz kapcsolódó fiókkönyvtári ellátás megszervezését, majd az erőforrások hathatósabb kihasználása érdekében az integrált – iskolai és közművelődési – könyvtárak is megjelentek az ország könyvtári térképén. Az egy-egy hálózatban működő, különböző nagyságú könyvtárak között megfelelőbb együttműködés alakult ki az egymás gyűjteményére, szolgáltatásainak igénybevételére irá-

nyuló tevékenységben. Megélenkült a könyvtárközi kölcsönzés, és a hálózati központok szolgáltatás szétszóró szerepe. A nagyobb – megyei és jónéhány városi – könyvtárak illetékességi területükön egyre inkább információs központokká váltak. A megyei, városi közművelődési könyvtárakban meghonosodtak – a hagyományos dokumentumok mellett – az audiovizuális, a mikro-, a számítástechnikai és egyéb nem hagyományos dokumentumok, valamint a szolgáltatásukhoz szükséges technikai feltételek megteremtésével használatuk teret nyert a könyvtárakban.

A megyei könyvtárakban könyvkötészeti, reprográfiai műhelyek alakultak. Megyei és városi könyvtáraink kialakították idegennyelvű könyv és periodika állományukat, a differenciált igényekhez igazodó tájékoztató szolgálatot. A gyermekkönyvtári ellátása kiemelt fontosságúvá vált, egyre inkább igénybe vehetik a felnőttek számára szervezett szolgáltatásokat is.

Ugyancsak reflektorfénybe került a hátrányos helyzetű olvasói rétegek ellátása, a nagyobb könyvtárak megszervezték a mozgáskorlátozottak, betegek számára a házikölcsönzést, kialakult a vakok és gyengénlátók hangoskönyvekkel, hangosfolyóiratokkal történő ellátása is, s megvalósult a nemzetiségi lakosság anyanyelvű dokumentumokkal való ellátásának megszervezése.

E történeti visszatekintés után nézzük meg a mai helyzetképet. Példáimmal a megyénkben kialakult helyzetet kívánom elsősorban illusztrálni, de azt gondolom, hogy megyénk gyakorlata nem sokban különbözik az ország más megyéitől. Az 1990. évi 65. törvény a helyi önkormányzatokról egyértelműen a települési önkormányzatok feladatául jelölte ki a közművelődési, ezen belül a könyvtári tevékenység támogatását, a könyvtárak fenntartását. A törvény lehetővé teszi a települési önkormányzatok társulásait közös intézmények – így könyvtárak fenntartására, működtetésére és közös képviselőtestületek alakítására.

Az idézett törvény megyénkben azonban a korábbi közigazgatási összevonások megszüntetését, a társközségek elválását, a kistelepülések önállósodását eredményezte. Ez a szétválási folyamat nem kerülte el a könyvtárakat sem. Körzeti könyvtáraink szinte teljességgel megszűntek, valamennyi község a nagyobb választékot biztosító letéti ellátás helyett, a bár alacsonyabb szintű ellátást nyújtó, de önálló könyvtár fenntartását választotta, természetesen a meglévő dokumentumvagyon szétdarabolásával, megosztásával. Ezek az önállósulások néhány esetben jobb működési feltételeket eredményeztek ugyan, de többségükben mégis a községi könyvtári ellátás színvonalának jelentős csökkenéséhez vezettek. Minimálisak a nyitvatartási idők, főfoglalkozású könyvtáros már csak mutatóban maradt a nagyobb községekben, a 20-30 ezer forintos vagy még ennél is alacsonyabb beszerzési keretek csak alkalmoszerű vásárlásokat tesznek lehetővé, de sok esetben még év közben kiderül, hogy ezek a jelképes összegek sem használhatók fel. Egy-két kivételtől eltekintve városainkban is felszámolódtott a fiókkönyvtári hálózat. Hogy csak Salgótarjánt említem példaként, olyan, a városközponttól távolos városrészek maradtak közművelődési könyvtári szolgáltatóhelyek nélkül, mint Zagyvapálfalva, Baglyasalja, Zagyvaróna stb.

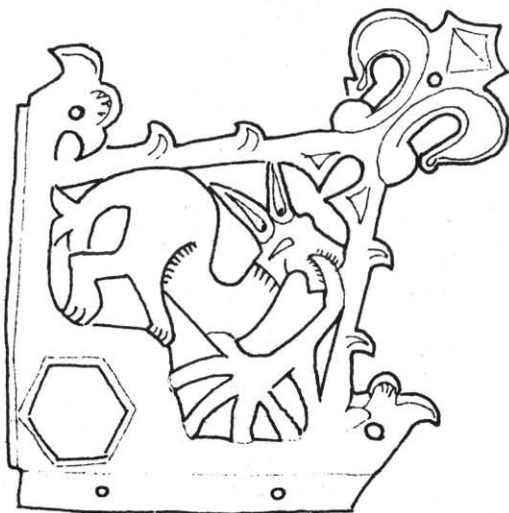
De nem jobb a helyzet a kiskönyvtárak módszertani gondozásában sem. A városi könyvtárak, mint hálózati-módszertani alközpontok megszüntették tevékenységüket.

Ez abból adódik, hogy fenntartóik, a városi önkormányzatok nem biztosítanak, valószínűleg nem is tudnak biztosítani anyagi feltételeket ehhez a tevékenységhez. A megyei könyvtár két módszertanosa azonban neveléségesen kevés a megyében működő 141 könyvtár munkájának szakmai segítésére, módszertani gondozására. Talán a legjobb helyzetben azok a könyvtárak vannak szakmai szempontból, amelyek csatlakoztak a balassagyarmati városi könyvtár és a megyei könyvtár ellátó központjához, hiszen számukra a mai napig biztosított a szakszerű állománygyarapítás, a nyilvántartások naprakész vezetése stb.

Városi könyvtárainkban a legnagyobb gondot – a fenntartási költségek folyamatos és tetemes emelkedése mellett – a beszerzési keretek stagnálása, vagy minimális, a dokumentumárak növekedését meg sem közelítő emelkedése okozza. Már csak szép álomnak tűnik az az irányelvekben megfogalmazott elvárás például a megyei könyvtárral szemben, hogy teljességre törekvően, de évente legalább 4500 címet plusz a forgalom alapján egy-egy címből többpéldányokat szerezzen be a magyar könyvtermésből, legalább 400 féle magyar hírlapot, folyóiratot fizessen elő, gyarapítsa idegennyelvű könyv- és folyóiratállományát, szerezzen hangzó-, videodokumentumokat, váljon megyéjében olyan információs központtá, amely nemcsak a saját, hanem más, országos feladatkörű könyvtárak szolgáltatásait is tudja közvetíteni, netán a távközlési- és a számítástechnika könyvtári alkalmazásával magasszintű, gyors, pontos információkhoz tudja juttatni saját és más könyvtárak olvasóit.

Folytathatnám tovább a lehangoló gondolatsort, s a jelenlévő kollégák is bőségesen megtoldhatnák bizonyára azokkal a gondokkal, problémákkal, amelyekkel szembenézünk nap-nap után.

Rendkívül sokat, feszítő gondjaink enyhülését várjuk az új, korszerű könyvtári törvény megszületésétől, s talán az eddigiekből is kiderült, hogy bizony szükség lenne a könyvtári ellátás új távlataira, fejlesztésének új irányaira is, olyan fejlesztési irányokra, amelyek a mindenkori könyvtárhasználók érdekeit szolgálják.

Nógrád megyében 23 településen él nemzetiségi lakosság, 21 kisközség szlovák, 2 község pedig német ajkú település. Mivel a nemzetiségi politika a politika szerves és fontos része természetszerűleg szükséges, hogy megvalósításában – más közművelődési intézményekkel együtt – a könyvtárak is szerepet kapjanak. A Balassi Bálint Könyvtár 1992 óta látja el a nemzetiségi báziskönyvtári feladatokat.

Ezt az időpontot megelőzően a rétsági városi könyvtár volt a nemzetiségi könyvtári ellátás központja megyénkben. Báziskönyvtári minőségünkben feladtunk a szlovák és a német anyanyelvű kultúra fejlesztése, a szlovák és német nyelvű általános iskolai oktatás segítése, a két anyaországi irodalom és művészetek megismertetése.

Mindezek érdekében folyamatosan gyarapítjuk e kisközségek nemzetiségi könyvtári állományát, beszerezzük számukra a szlovák és a német klasszikusok műveit, a mai szépirodalmat, különös hangsúlyt fektetünk a gyermek- és ifjúsági irodalomra, de eljuttatjuk a községek könyvtáraiba a legfontosabb kézi- és segédkönyveket, monográfiákat, enciklopédiákat, főként nyelvészeti, történeti, néprajzi, művészeti és honismereti köteteket, hangzó felvételeket. Nemzetiségi könyvtáraink állománya 17 ezer szlovák és 2480 német nyelvű dokumentum.

Ez évben már 20 esztendeje, 1975 óta szervezünk a szlovák nemzetiségű gyerekek számára olvasótáborokat, az utóbbi négy évben a táborok anyanyelvi környezetben, a Szlovák Köztársaságban kerültek megrendezésre.

Látky Poliankiban három alkalommal és tavaly, 1994-ben Tuháron. Az anyanyelvi környezet biztosításával az iskolai szlovák oktatást, a szlovák anyanyelvi kultúra fejlesztését, az anyaország, a Szlovák Köztársaság tájékségeinek, azok néprajzának, irodalmi hagyományainak megismerése vágyát kívántuk a gyerekekben meghonosítani, elmélyíteni, az anyaországhoz való kötődést erősíteni. Táborainkat 1993-ig a Komárom-Esztergom Megyei Könyvtárral közösen szerveztük.

Nemzetiségi munkánkhoz állandóan segítőtársakat kerestünk és találtunk.

Így olvasótáborainkat anyagilag is támogatták különböző szervezetek, alapítványok.

Ezek közül szeretném kiemelni Nógrád megye Közgyűlését, a Magyarországi Szlovákok Szövetségét, a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatalt, a Művelődési Minisztériumot, valamint a Nyitott Társadalom, a Pro Renovanda Cultura, a Nógrádi Mecénás, a Nógrád Ifjúságáért, és a Nemzeti Gyermek- és Ifjúsági Alapítványokat.

A hazai alapítványok mellett 1994-ben sikerült a Pro Slovakia támogatását is megnyernünk, tuhári táborunkat 40 ezer koronával támogatták.

Ugyanakkor lelkes és értékes segítőtársra találtunk a szlovák parlament egyik képviselő asszonyának személyében is, aki ötleteivel, javaslataival, tényleges szervező munkájával részt vett a Szlovákiában megrendezett táboraink programjának kialakításában, megvalósításában.

Báziskönyvtári feladataink megvalósításához az Országos Idegennyelvű Könyvtártól évi 90 ezer Ft-ot kapunk dokumentumgyarapításra. Ez az összeg – talán nem kell külön kommentálni – nem túl sok, mondhatnám igen kevés. Hogy ettől lényegesen többet tudtunk nemzetiségi dokumentumbeszerzésre fordítani, az az 1994-ig tevékenykedő megyei nemzetiségi és etnikai kisebbségi tanácsnak köszönhető, aki értékelve törekvéscinket 1992 és 1994 között jelentős, évente

150–200 ezer Ft-os támogatást nyújtott számunkra. Ez tette lehetővé, hogy könyvek mellett hangzó anyagokat is be tudtunk szerezni nemzetiségi településeink könyvtárai számára.

Az elmúlt három esztendőben sikerült folyamatossá tennünk a nemzetiségi dokumentumok beszerzését annak ellenére, hogy a szlovák nyelvű könyvtári anyag gyarapítása nehézségekbe ütközik Magyarországon. Köztudott, hogy az Országos Idegennyelvű Könyvtár közvetítésével jutnak be az országba a nemzetiségi dokumentumok. Azt is tudjuk, hogy a német nyelvterületen kívül szinte valamennyi nemzetiségi nyelvterületről csak igen körülményesen, a bürokrácia hosszan tartó útvesztőjén keresztül jutnak hozzá, hogy minimális választékot tudjanak biztosítani a nemzetiségi könyvalapból.

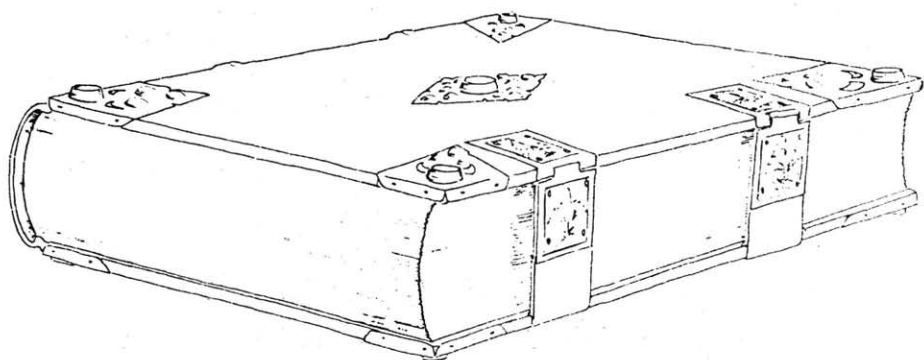
Mi megkerestük azokat a kiskapukat, csatornákat, amelyekén keresztül a szlovákiai könyvtermés nagyobb spektrumából tudunk választani és eljuttatni könyvtárainkba. Természetesen a nemzetiségi dokumentumokat feldolgozva, kölcsönzésre kész állapotban kapják meg a községi könyvtárak, s ezek nem a Balassi Bálint Könyvtár, hanem a nemzetiségi települések dokumentumvagyonát gyarapítják. A már eddig említett támogatókon kívül az elmúlt években sikerült egyéb hazai és szlovákiai szervezetekkel, intézményekkel is jó együttműködést kialakítanunk. A teljesség igénye nélkül szeretnék néhányat felsorolni, így a Slovenska Maticát, a Losonci Járási Könyvtárat, a Losonci Járás Iskolai Közigazgatását, a lónyabányai magnezit üzemet, amelyek a Szlovák Köztársaságban szervezett olvasótáborokhoz nyújtottak számunkra segítséget. Ez év elején igen gyümölcsöző kapcsolat alakult ki könyvtárunk és a budapesti Szlovák Intézet igazgatója, Karol Wladzowsky tanácsos úr között, akinek segítségéről még a későbbiekben szólni fogok. Két évtizedes múltira tekint vissza megyénk szlovák nyelvet oktató iskoláival együttműködésünk, hiszen közvetítésükkel jutnak el tanulóik táborainkba, s gyarapító tevékenységünk során igyekszünk az oktatás dokumentum igényét a legmesszebbmenőkig szem előtt tartani.

Tíz településen alsó és felső tagozatban egyaránt, két településen pedig alsó tagozatban folyik szlovák nyelv oktatás.

Két német nemzetiségű községünk közül Szendehelyen nyolc évig, Berkenyén alsó tagozatban tanulják a gyerekek a német nyelvet. Ez utóbbiak aztán a nyelv tanulását Nógrád község iskolájának felső tagozatán folytatják, ahol szlovák és német oktatás egyaránt folyik.

Az ezekben az iskolákban tanuló olvasóközönségre építünk, s igyekszünk mindent megtenni annak érdekében, hogy a gyerekek közel kerüljenek a nemzetiségi irodalomhoz. Különösen fontos ez most, mivel az a folyamat, amely a nemzetiségek asszimilációját korábban nagymértékben felerősítette, mára már lelassult, s vélhetően a közeljövőben meg is fog szűnni.

S most engedjék meg, hogy néhány elképzelésünkről, terveinkről szóljak. Megyénkben 11 településen alakult kisebbségi önkormányzat. Nagyon fontosnak érezzük, hogy az újonnan megalakult kisebbségi önkormányzatokkal felvegyük a kapcsolatot, felajánljuk számukra segítségünket elképzeléseik megvalósításához a szlovák és a német kulturális autonómia megteremtéséhez. Ezt a munkát, a tájékozódást már megkezdtük. Nagy eredményekről még nem tudok beszámolni, aminek talán az az oka, hogy a frissen megválasztott nemzetiségi, kisebbségi

önkormányzatok még nem tudják artikulálni azokat az elvárásokat, amelyeket a nemzetiségi báziskönyvtárral szemben támasztani akarnak. De úgy gondolom, hogy ez a szándékaink szerint aktív kapcsolat az elkövetkezendő időszakban meg fog valósulni.

Elképzeléseink szerint 1995-től szeretnénk – a kistelepülések szolgáltató programjának analógiájára – nemzetiségi irodalmi-művészeti programot megvalósítani megyénkben. Ehhez már eddig is jelentős segítséget kaptunk a budapesti Szlovák Intézet igazgatójától, Karol Wladzoczky tanácsos úrtól. Közreműködésével ez év februárjában a nőtinci szlovákság Andrej és Vladimír Ferko írókkal találkozhatott, s a jövő héten, április 26-án magyarországi szlovák írók, költők jutnak el Lucfalvára és Szügybe, ahová elkíséri őket Peter Andruska szlovákiai író is. Májusban várjuk a Kalligram Kiadó bemutatkozását megyénkben, de eljut hozzánk júniusban a Magyar Napló tematikus szlovák számának írógárdája is. Terveink között szerepel a szlovákiai magyar képzőművészek kiállításának megszervezése.

Ugyancsak tervezzük a Goethe Intézettel való kapcsolatfelvételt. Német ajkú lakosság csak két nógrádi településen él, de azt gondolom, hogy számukra is sikerül hasonló támogatást megszerezni a Goethe Intézettől, annál is inkább, mivel már eddig is jelentős segítséget kaptunk tőlük nem mint nemzetiségi báziskönyvtár, hanem mint német nyelvű anyagot gyűjtő megyei könyvtár.

Tervezzük a nemzetiségi dokumentumanyag tartalmi felülvizsgálatát a politikailag, ideológiailag avult művek kivonását, helyettük – ha anyagi lehetőségeink megengedik – friss, korszerű információkat tartalmazó könyvek, video és hangzó dokumentumok vásárlását.

Reményeink szerint az ezévi olvasótábor sem fog elmaradni. Ismét a Szlovák Köztársaságban szeretnénk megtartani. Központi témája a szlovák nemzeti hős, Jánosik élete és tevékenysége lesz.

Terveink megvalósításához pénzre, sok pénzre van szükség. Ez évben is ismét elsősorban a hazai alapítványokhoz fordultunk anyagi támogatásért, de megkerestük a Pro Slovakiát és a Szlovák Külügyminisztérium határon túli szlovákság megsegítésére létrehozott alapítványát is. Bízunk abban, hogy megyénk 1994-ben megválasztott új kisebbségi tanácsnoka – ha lehetőségei megengedik – ugyancsak segíteni fog bennünket.

Könyvtárunk a nemzetiségi munkát rendkívül fontosnak tartja. Fontosnak érezzük, hogy a megyénkben szórványosan élő szlovák és német nemzetiség a magyar lakossággal azonos könyvtári szolgáltatásokat kapjon, a szolgáltatások elősegítsék nemzeti identitásuk megerősödését, az anyaországhoz, annak kultúrájához való kötődés elmélyülését.

Oroszné Katona Anna

Együttműködési lehetőségek a különböző típusú könyvtári szolgáltatóhelyek között Salgótarjánban

A még érvényben lévő – bár sok tekintetben elavult, vagy mondhatjuk teljes átdolgozást igénylő – könyvtári szabályozók, így maga a könyvtári törvény is és az 5/1978-as KM rendelet a könyvtári rendszer szervezetéről és működéséről – sugallja azt a gondolatot, hogy a könyvtárak praktikus okok miatt ne önmagukban – hanem hálózatokba, együttműködési körökbe szerveződve fejtsék ki tevékenységüket, biztosítsanak szolgáltatásokat, tevékenykedjenek.

Tevékenységi kör alapján a törvény könyvtártípusokat definiál úgy mint:

- nemzeti könyvtár
- közművelődési könyvtár
- szakkönyvtár
- felsőoktatási könyvtár
- iskolai könyvtár, és együttműködési köröket – hálózatokat – állapít meg
- tanácsi (önkormányzati) közművelődési könyvtári hálózat
- szakszervezeti közművelődési könyvtári hálózat
- iskolai könyvtári hálózat
- felsőoktatási könyvtári hálózat
- szakkönyvtári könyvtári hálózat,

szól régiós együttműködési körökről és bizonyos feladatok ellátására kijelölt koordinációs központokról – (pl. – Nemzetiségi könyvellátás – országos központja az Országos Idegennyelvű Könyvtár, vagy az orvostudományi információk központi könyvtára az Országos Orvostudományi Információs Intézet és Könyvtár).

Természetesen érezzük és tudjuk, hogy ezek a felülről szervezett, erőltetett együttműködési rendszerek a régi szabályozók szerint gyakorlatilag életképtelenek, de senki nem vitathatja ugyanakkor az együttműködés fontosságát. Az egyes könyvtárak – a mai nehéz helyzetükben, természetesen épületük, lakókörnyezetük és személyi adottságaik által determináltak – keresik azokat a megoldásokat, amik feltehetően biztosítják számukra a továbblépés, vagy egyáltalán a fennmaradás lehetőségeit.

És miközben az intézmények saját érdekeiket egyre markánsabban fogalmaz-

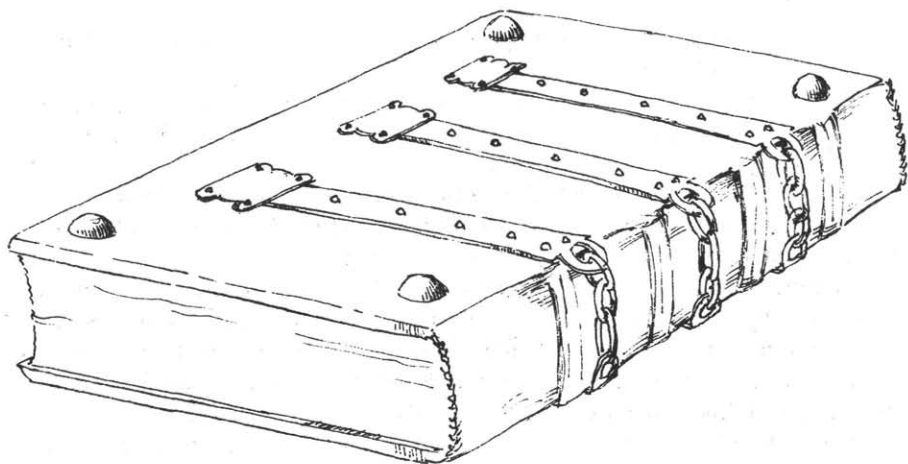
zák meg, úgy tűnik attól sem riadnak vissza, hogy ezek ugyanakkor esetleg súlyosan sértik a társintézmények, egyéb könyvtári szolgáltatóhelyek, zömmel a kisebb könyvtárak érdekeit.

Természetesen szó sincs arról, hogy én valami álhumánus, segítsünk a kisebb, vagy rászorultabb könyvtáron címszó alá beszorítható, régi gondolkodásmódot sírjak vissza.

De igen szűk látókörű és talán fogalmazhatok úgy is, – hogy felelőtlen könyvtárpolitikai gondolkodásmód tükröződését látom abban, ha valamelyik intézmény a rövidtávú, minimális hozadékkal rendelkező sikerek, előnyök kedvéért elveszíti azt a lehetőséget, amit egy jól működő könyvtári együttműködés számára biztosítani tudna.

Jól példázza ezt pl. az MKE legutóbbi (tegnapelőtti) kibővített elnökségi ülésén kibontakozott vita, amely az úgynevezett „Pénzes szolgáltatások” körül robbant ki. Az egyik végletes álláspont az volt, valamennyi előállított információs értéket pénzért kell szolgáltatni bárkinek, bármilyen igény alapján, míg a másik álláspont arról szólt, hogy a közpénzekből finanszírozott könyvtári tevékenység alapján létrejött információs értékeket a rendszertagok számára ingyenesen kell továbbhasználatra biztosítani. Anélkül, hogy állást foglalnék e konkrét kérdésben, hadd jegyezzem meg csendesen azt, hogy úgy érzem, egy társkönyvtárban megjelenő olvasó potenciálisan az én olvasóm is és egy másik könyvtárról megfogalmazott ítéletében engem is megjelenít, rólam is véleményt mond! Minden rendszer ott pukkan ki, vagy szakad szét, ahol a leggyengébb. Így a gyenge rendszertag erősítése magát az egész rendszert erősíti.

Természetesen külső tagoknak a szolgáltatás nyújtása egyértelműen forintosítandó. Most már persze csak az a kérdés, hogy kit tekintünk, tekintsünk hálózati tagnak, kivel működünk együtt, s ezt az együttműködést magunk választhatjuk, vagy továbbra is törvényi szabályozás alapján kell, hogy elviseljük. Az ideális az

lenne, ha a könyvtári együttműködési körök érdekeltségi alapon, a társult könyvtárak számára hasznot nyújtóan valósulnának meg. Mint ahogy szintén az lenne az ideális, ha minden egyes olvasót – érdeklődése alapján – az a könyvtár szolgáltatná ki, amelyik személyi és tárgyi feltétele alapján arra a legfelkészültebb, függetlenül attól, hogy az a könyvtár, helyben vagy földrajzilag távolabb található. Egy ilyen módon szervezett ellátáshoz azonban együttműködésben a nagykönyvtáraknak is megvan a maga jól kitapintható érdeke.

Természetesen ez a szervezetszerű ellátás ma még lehet, hogy utópia, mégis, egy olyan viszonylag kis megyeszékhely esetében, mint Salgótarján, megpróbálkozhatunk létrehozásával.

Hogy ez létrejöhessen, első lépésként érdekeket kellene megfogalmazni, majd értékeket kellene bemérni, s végül egymás teljes önállóságát tiszteletben tartva el kellene kezdeni az együttműködést.

Le kell szögezmem, hogy számomra ez teljesen világos, érthető, sőt szükség-szerű program.

Már csak azért is, mert mindnyájunkat fenyeget a leépülés, az ellehetetlenülés, sőt a megszűnés rémc. Én úgy gondolom, hogy egy néhány fős kiskönyvtár esetén ez a veszélyeztetettség még sokkal erősebb, (sajnos ilyen szolgáltatóhelyek megszűnésére már számtalan példát sorolhatunk!) mint a hozzájuk képest mamut Megyei Könyvtár esetében. Fontos lenne tehát, hogy a Megyei Könyvtár többirányú kezdeményezései – Népióléti Képzési Központ, Számviteli Főiskola, Múzeum, iskolai könyvtárak stb. felé visszhangra találjanak. Jó lenne, ha a Pedagógiai Intézet igazgatóján és a Szakszervezeti Könyvtár vezetőjén kívül – utóbbi intézmény ténylegesen a lét-nemléti határán áll – valamennyi társkönyvtárvezető keresné velünk a kapcsolatot, kezdeményezne velünk beszélgetést, hogy a mindnyájunkat szorító nehéz helyzetekre közösen próbáljunk megoldást találni.

Együttműködést természetesen erőltetni nem lehet, nem is kell. Hiszen a mesterségesen kreált és ráinkeröltetett, de tartalmi munkával nem kitöltött „testvéri kapcsolatok” ideje lejárt.

Nézzük, mégis mik azok a megfogható pontok, amik alapján lehetséges lenne valamiféle együttműködést szervezni:

a) – *a gyűjteményérdekek szolgálata* (mindnyájunk fájó és sokszor nagyon nehezen elviselhető gondja gyűjteményünk folyamatos sérülése, avulása, hiányzó fehér foltok megjelenése az állományban);

b) – *a raktározási gondok enyhítése* (kooperálhatnánk egy közös tárolókönyvtár létrehozásában, így helyet nyerhetnénk pl. az aktuálisan futó irodalom nagyobb terű bemutatására, kiemelések létrehozására);

c) – *feltáró szisztémák, katalogizálás egységesítése* (az egységesítés révén az intézményi igények kölcsönös megjelenítésére is mód nyílhatna a katalógustételeken. Hiszen mindnyájan tudjuk, hiába van leírási szabvány, annyi fajta tényleges leírás készül a gyakorlatban, ahány katalógus van. A katalógusépítés szempontjait pedig a könyvtár az olvasóinak igényeihez igazítja. Ha tehát kölcsönösen figyelembe vennénk a rendszertag könyvtár olvasói igényeit, akkor létrejöhetne a feltáró szisztémák, a katalogizálás egységesítése is);

d) – *a tájékoztatás és az olvasói tájékozódás színvonalának emelése az előző pont alapján talán nem is szükséges indokolnom;*

e) – a személyi- és technikai képességek, adottságok kölcsönös és rugalmas kihasználása gondolok itt bérfeldolgozásra, állományba vételre, leltári nyilvántartás vezetésére másik könyvtár számára, cédulák előállítására rendszertagnak, ÁFA visszaigénylés elérése kiskönyvtáraknak, vagy éppen a munka során szerzett tapasztalatok átadására;

f) – a használói igények közös feltérképezése, megfogalmazása ez szükséges ahhoz, hogy hatékonyan szervezhessünk munkákat;

g) – könyvtárpolitikai és szakmai kérdések műhelyjellegű megvitatása a helyi szakmai fórumok működtetése mindnyájunk számára hasznosítható lenne;

h) – közös pályázati tevékenység az együttműködés egyik lényeges lehetőségét látom benne;

i) – közös PR munka (pl. Reklám újság). Nem igazán nélkülözhetjük azt, hogy tevékenységünk környezeti elfogadtatásáért lépéseket tegyünk;

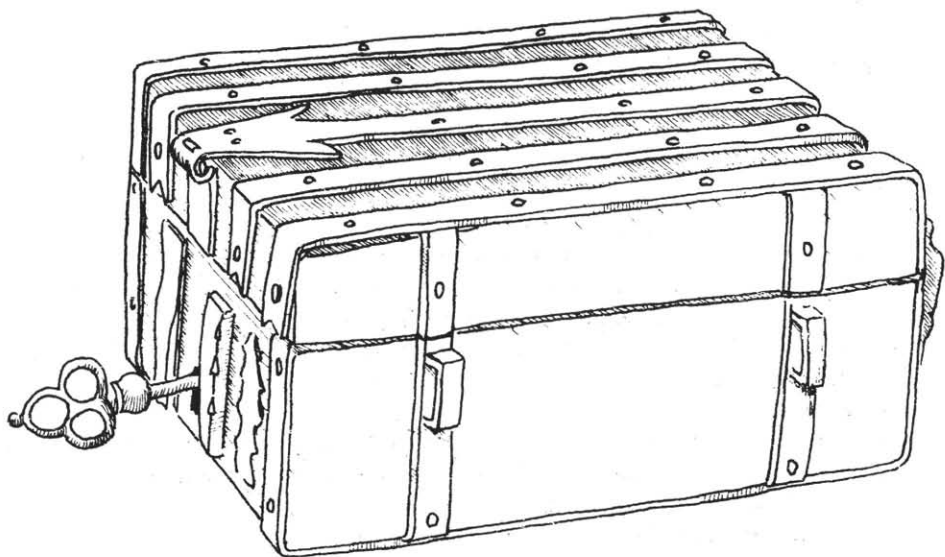
j) – egységes technikai fejlesztés: (számítógépesítés);

k) – közös kiadványozás stb.

Összesen 11 témakört soroltam fel a teljesség igénye nélkül. Úgy tűnik számomra, hogy e témakörökben, a városban fellelhető 4 könyvtártípus (nemzeti könyvtárunk nincs) és az egyéb potenciális információs központok (pl. önkormányzat hivatala) között összekötő kapocsként a Megyei Könyvtár funkcionálhat, hiszen állománya és szakembergárdája alkalmassá teszi arra, hogy bármely más típusú könyvtári vagy információs szolgáltatóhely tevékenységéhez kapcsolódhasson. Természetesen kölcsönösségi alapon, s nem a kisajátítás igényével.

Mit lehetne mindezzel elérni?

1.) Racionálisabb pénzfelhasználást. Erre már tettem utalást (pl. ÁFA ügyben), de szeretném kiegészíteni azzal, hogy a racionálisabb jelzőn én nem spóro-

lást értek, mint ahogy azt a mai politikai közélet használja. Nem spórolásról – hiszen ebben a szférában már nincs mit spórolni, – hanem valóban ugyanazon pénzüsszeg célzottabb – nagyobb igényt lefedő – jobb hasznosulású felhasználásáról lenne tehát szó.

Ilyen lehetőséget nyújtana például egy központi video, vagy éppen CD tár létrehozása, egy városi mikrofilmtár működtetése stb.

2.) Elérhetnénk ezáltal, hogy a szolgáltatások, illetve a dokumentumok oda települnek, ahol a leghatékonyabban tudnak hasznosulni. Pl. Mi már megtettük azt, hogy néhány – angolt kiemelten oktató iskola könyvtárának – letétbe – ajándékba angol nyelvű anyagokat adtunk át gyűjteményünkéből a közvetlenebb, jobb hasznosulás reményében.

3.) Az együttműködés révén elérhetnénk, hogy a fejlesztések, a döntések előkészítése során már figyelembe tudnánk venni a társintézmények érdekeit.

4.) Az együttműködés révén új kapcsolatokkal, új szakmai tapasztalatokkal bővülne minden intézmény.

5.) Hatékonyabbá válhatna az olvasó-kiszolgálás, a szakirodalmi tájékoztató tevékenység.

6.) Szakszerűbb, gyorsabb és sokrétűbb információs körből szolgáltatathatnánk.

Természetesen mindezek a tényezők jelentősen visszahatnának a város kulturális közéletére is, annak javulását előidézve.

Közeledve mondandóm befejezéséhez, hogy adjak tájékoztatást arról az együttműködési tervről, amit könyvtárunk kezdeményezésére és a Népjóléti Képzési Központtal és a Pénzügyi és Számviteli Főiskolával közösen dolgoztunk ki, egy közös számítógépes rendszer létrehozására, s ami egyfajta minta is lehet arra, hogyan, milyen módszerrel lehet kidolgozni, átgondolni egy esetleges együttműködési lehetőséget.

Az elképzelés abból indul ki, hogy a 3 résztvevő intézmény milyen értékekkel, előnyökkel rendelkezik, illetve milyen hátrányát szeretné csökkenteni az együttműködés révén.

Így előnye a Népjóléti Képzési Központnak:

- hogy városunkban humán szellemi bázist képvisel
- hogy számtalan nemzetközi kapcsolattal, együttműködéssel, s ezek információival, tapasztalataival rendelkezik
- hogy viszonylagos anyagi jólétben van, jó épületadottságokkal rendelkezik

hátránya:

- hogy a képzéshez csak a nyaka véres, ugyanis nincs könyvtára

Előnye a Pénzügyi és Számviteli Főiskolának:

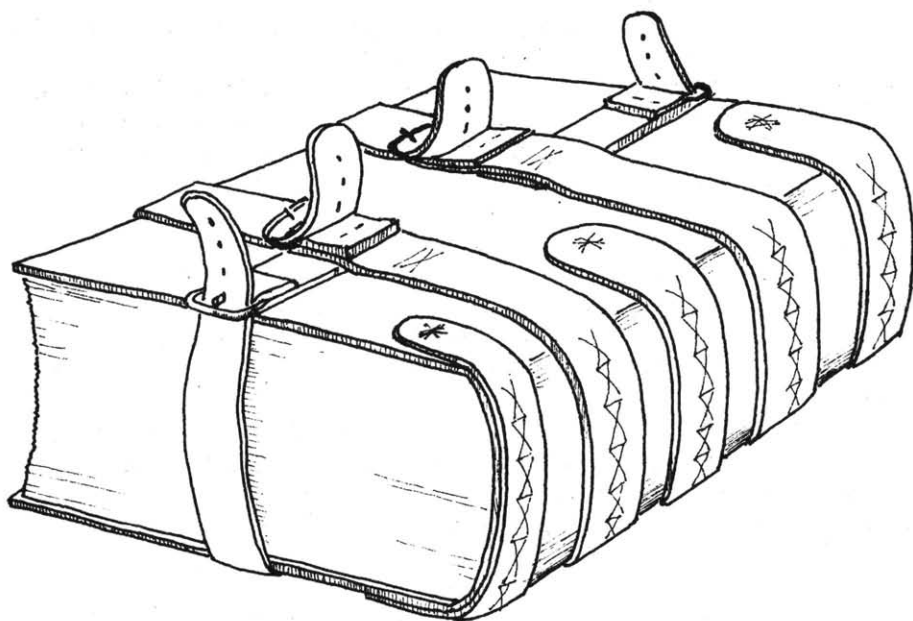
- hogy komoly számítástechnikai szakértelemmel, szakembergárdával bír
- főiskolai rangja van, kaput nyithat tehát a felsőoktatási szféra felé
- hogy olyan képzési ággal bír, amit a humán vállalkozói szféra számára is oktatni kellene

hátránya:

- a leterhelt, szabad kapacitással nem rendelkező könyvtár, ami állománya korszerűbb feldolgozására – fejlesztésére nem igazán gondolhat.

Előnye a Balassi Bálint Könyvtárnak:

- a jelentős és sokat tudó állomány

- a képzett könyvtáros szakembergárda
 - a jó épületadottságok
 - a társkapcsolatok a nagy közművelődési könyvtárakkal
- hátránya:

- a pénztelenség, a fejlesztési és fejlődési lehetőségek bezáródása pénzügyi és bizonyos vonatkozásban szakmai értelemben is, hiszen a mi fejlődésünk záloga az, ha bennünket is egyre komolyabb, nagyobb felkészültséget igénylő elvárásokkal bombáz a környező társadalom.

Vagyis, mindhárom intézmény azokkal az előnyökkel rendelkezik, amik a másik kettőnél nincsenek meg, és azokkal a hátrányokkal, amik leküzdésében a másik két fél jelentősen közre tudna működni.

Ezek alapján kézenfekvő volt felvázolni egy olyan, a 3 intézményt fényképpel összekötő közös könyvtári rendszertervet, amelynek megvalósítása mindegyik fél számára jelentős előnyökkel járna. Egy könyvtári szervergép – egy könyvtári szoftver – egy közös adatbázist használva, ami leltári szempontból külön kezelné a 3 intézmény állományát – a legolcsóbb fejlesztés mindnyájunk számára, s biztosítaná mindnyájunknak a másik fél által nyújtott előnyöket.

Bizonyos lépések már történtek, a Népjóléti Képzési Központ gépet és szoftvert vásárolt, de az együttműködés pénz hiányában egyelőre megakadt. (Pályázzunk és bízzunk a források elnyerésében.)

Másik kezdeményezésünk ettől a rendszertől függetlenül a Népjóléti Képzési Központ felé irányul, melyben Könyvtárunk felvállalta a Népjóléti Képzési Központ könyvtári igényeinek kielégítését egy szakrészleg létrehozásával és működtetésével, cserében a szakrészleg dokumentálásához kért támogatással. A tárgyalásaink ez ügyben még folynak.

De együttműködés képzelhető el a városi (megyei) önkormányzat hivatala és a könyvtár között az önkormányzatnál keletkezett információk, illetve a hivatal működését elősegítő információk – gondolva itt pl. a hivatali munkát segítő sajtófigyelésre stb. – egymás közötti közvetítésben, archiválásában, szolgáltatásában, a lakosság önkormányzati információkkal történő ellátásában történő könyvtári szerepvállalásban is.

Hasonlóan együttműködés képzelhető el a Levéltár könyvtára, a Múzeum könyvtára és Könyvtárunk helyismereti gyűjteménye állományának egységes kezelésében – feltárásában is.

Elképzelhetőnek tartanánk egy közös gondolkodást egy városi pedagógiai gyűjtemény működtetéséről, a Pedagógiai Intézet könyvtára és a Balassi Bálint Könyvtár pedagógiai állományának egységes kezeléséről, feltárásáról, ezügyben gyűjtőköri megállapodásról.

Elképzelhetőnek tartanánk az ellátóközpont szolgáltatásunk bevezetését a város iskolai könyvtárai számára, melynek lényege, hogy beszerzési keretet utalónának át nekünk, melyért cserébe mi beszerezzük és felszerelve, katalóguscédulával ellátva átadjuk a könyveket részükre.

És valószínűleg még sok további ötletet lehetne felsorolni.

Természetesen nem gondolom azt, hogy mindezen javaslatok, vagy akár más ötletek is egyszerre és azonnal bevezethetők, működtethetők lennének. A lehetőségek számbavétele mindig nagyobb körből merít, a megvalósulás pedig a realitások talaján nehezkesebb, lassabban halad.

Dehát az egyfajta módon a könyvtári munka sajátja. Mi csendben, lassan építkezünk, nem művelünk látványos dolgokat – hisz senkinek sem tűnik fel, hogy egy év alatt katalógusainkba mintegy 50 ezer cédula épül be vagy emelkedik onnan ki, hogy hogyan formálódik, teljesedik egy-egy téma szakirodalmi, hogy válaszokat tudunk adni a feltett kérdésekre. S ez nem is baj.

A nagyobb bajt az jelenti, hogy sok esetben a könyvtárfenntartók, a polgármesterek, az intézményvezetők, az iskolaigazgatók sem tudják bemérni, hogy egy könyvtár működtetése mennyire munkaidőrabló és személyi feltételeket igénylő folyamat, hogy könyvtárat nem lehet egycsapásra, egy óhajra létrehozni, ehhez szisztematikus és hosszú folyamat kell, hogy egy meglévő gyűjtemény nem működtetésével évtizedes eredményeket lehet tönkretenni, pótolhatatlan károkat okozva ezzel.

A még nagyobb baj pedig az, ha a környezetünkben élő értelmiség, polgárság, politikai döntést hozó réteg szokik le a könyvtár használatáról.

Együttműködéssel, szolgáltatásaink bővítésével, gazdagításával, tartalmának mélyítésével talán éppen ez ellen tehetünk a legtöbbet.

Fehér Miklós

A Magyar Ösztöndíj Bizottság és a British Council pályázatot hirdet a Magyar Köztársaság és Nagy-Britannia közti kormányközi oktatási, kutatási, kulturális és művészeti együttműködés keretében megvalósuló projektekhez szükséges kutatócserék támogatására. A projektek azt a célt szolgálják, hogy a két ország – Nagy Britannia és Magyarország – szakmai és oktatási műhelyei között kölcsönös előnyökön alapuló kapcsolatok és különböző együttműködési formák alakuljanak ki.

PÁLYÁZÁSI FELTÉTELEK

- Pályázhatnak egyetemek, főiskolák, azok tanszékei, oktatási intézmények, kutatóintézetek, kutatócsoportok, közgyűjtemények, művészeti és kulturális intézmények szakemberei, kutatói, tanárai. A program azoknak a szakértőknek a cseréjét támogatja, akik az elsőbbséget élvező szakterületeken pontosan megállapított időkeretben kívánnak projekteket létrehozni.
- Pályázatok csak a megadott elsőbbséget élvező témakörökben adhatók be (ld. alább).

A pályázatok benyújtásának határideje:

1995. június 30. 16.00 óra

A borítékra kérjük ráírni: Magyar-angol pályázat

Formanyomtatványok személyesen a Magyar Ösztöndíj Bizottság Irodájában (Művelődési és Közoktatási Minisztérium, Budapest, V. Szalay u. 10–14., IV. em. 474.), a Művelődési és Közoktatási Minisztérium Ügyfélszolgálati Irodájában (Budapest, V. Szalay u. 10–14., alagsor), valamint a British Council Irodájában (Budapest, VI. Benczúr u. 26.) szerezhetők be, postán pedig az említett Ügyfélszolgálati Irodától kérhetők (Művelődési és Közoktatási Minisztérium Ügyfélszolgálati Iroda, 1884 Budapest, Pf. 1). A formanyomtatványok sokszorosíthatók.

A Brit – Magyar csereprogramon belül elsőbbséget élvező szakterületek

Felsőoktatás

- Tantervfejlesztés inter- és multidiszciplináris tudományokban
- Angol nyelv a tanárképzésben és más felsőoktatási területen
- Anglisztikai program
- Esetjátékok az oktatási programban (Drámapedagógia)
- Szociális és egészségügyi tanárképzés
- Angol nyelv nem angol szakosok számára
- Egyetem irányítás
- Felsőoktatási könyvtárak irányítása

Kutatás a felsőoktatásban

- Ph.D. kutatások különböző tudományterületeken
- Agrárgenetika és reprodukciós biológiai kutatások
- Élő szervezetek sejtélettanának kutatása
- Főbb egészségügyi problémák kutatása (rák, szív- és érrendszeri megbetegedések, neurológia)
- Orvosbiológiai mérnöki kutatások
- Modern kémiai szerkezetvizsgálat
- A menedzsment elméleti és gyakorlati oktatása
- A demokratikus kormányzás törvényes keretei
- A brit és a magyar történelem összefüggései
- Nyelvtudomány

Közoktatás

- Iskolavezetés
- Tanterv fejlesztés és teljesítmény értékelés
- Oktatástechnika az iskolákban (ELT-laborok, oktatási szoftverek, CD-ROM-ok, multimedia, tudományos laboratóriumi technológiák és azzal összefüggő módszerek)
- Szaknyelvi tanártovábbképzés angol szakos és nem angol szakos tanároknak (ELT és ESP)
- A szakképzés irányítása és a szakképzés hatása az emberi erőforrás gazdálkodásra
- A szociális, közösségi és nemzetközi identitás korszerű oktatása
- Környezetvédelmi oktatás
- Intézmények közötti kapcsolatok (a hallgatói mobilitás irányítása, nemzeti és nemzetközi iskolai kapcsolatok, az Európai Unió és az Európa Tanács projektjeihez való integrálódás)
- Információs rendszerek a nemzeti oktatásirányításhoz, beleértve a kormányzati és a közszolgálati információs rendszereket

Művészetek

- Menedzserképzés a művészeti életben dolgozók számára
- Kiállításszervezés és kiállítások az oktatásban
- Köz- és magánalapítványok szerepe a művészeti és kulturális életben
- Kortárművészetek bemutatása (vizuális, irodalmi, performance)
- Műfordítás

Közgyűjtemények és tájékoztatás

- Nemzeti gyűjtemények gondozása
- Könyvtárigazgatás és szervezés

Inkarnáció ezüstben

Nyolc éve nem jelent meg Magyarországon Nagy László verseskötet.

Legalábbis ezt olvasom ki a most megjelent Nagy László bibliográfiából. (A Petőfi Irodalmi Múzeum adta ki, gondos, szép munka.)

S ha valaki nem akarna beletörődni ebbe a szomorú adatba, megnézheti az Országos Széchényi Könyvtár katalógusát. Vagy átnézheti a Magyar Nemzeti Bibliográfiát. 1986 óta nem tudnak Nagy László verseskötetről. S ha valaki ezek után is kételkedik: megnézheti a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár központi könyvtárának (irodalomból: köteleispéldány-jogú) katalógusát. S ha ez sem elég: megnézheti az Új Könyveket. A könyvtárak számára ott sem ajánlottak ilyen verseskötet. Nincs ilyen verskötet. A magyar könyvtárügy számára nem létezik ilyen könyv.

És itt következik a fordulat, az „ámde...” Az említett bibliográfia összeállítói munkájuk végeztével még egyszer ellenőrizni akarták a határokon kívüli újabb kiadásokat. Megkérdezték a washingtoni Library of Congress-t, hogy náluk milyen Nagy László kötetek találhatóak. Hála a csodálatos számítógéptechnikának, percekkel belül ott villogott a képernyőn a válasz. Többek között egy új adat is: „Nagy László: Inkarnáció ezüstben. Válogatott versek. Budapest, 1993. Kortárs Kiadó, 232 oldal. A Magyar Könyv Alapítvány támogatásával.”

Tessék figyelmesen olvasni a bibliográfiai leírás adatait: Budapesten (és nem Amerikában) megjelenő, magyar alapítvány által támogatott, hozzáértő irodalomtudós által szerkesztett, tisztes terjedelmű kötetről van szó, nem holmi sokdrangú brossúráról. Olyan műről, amelyet regisztrálni kellett volna a magyar irodalom- és művelődéstörténet számára, és amelyet ajánlani kellett volna a magyar könyvtáraknak, iskolai könyvtáraknak.

Mindez elmaradt.

Az élet persze megy tovább, a könyvtári élet is. Különböző csatornákon a kötet néhány példánya mégis csak becsorgott könyvtárainkba. (E sorok írója is kezébe vehetett egy példányt, amit Pestszenterzsébetről kapott, a FSZEK Központi Ellátó Szolgálatától.) De ez nem csökkenti számban a keserű ízt: valami nagyon rosszul működik itt.

Véletlen hiba is lehet, de attól tartok: a bomlás kezdetére figyelmeztető jel.

Katsányi Sándor

A bomlás kezdete?

A kérdés nem szónoki, tudom a választ: ez már a bomlás maga!

Katsányi Sándor becsületére legyen mondva, hogy keserűségén felülemelkedve a „véletlen hiba” lehetőségére is utal. Nem az! A kortárs magyar irodalom.

terjesztését felvállaló kiadó ne ismerné a nemzeti gyűjtemény szerepét, a nemzeti bibliográfia teljességének jelentőségét? Ismeri, tudja, de ingyenes állománygyarapítást nem szolgál!

Érdeklí a kiadót, hogy a jövő kutatóinak századunk utolsó évtizedének hazai könyvkiadásáról, irodalmáról, netán magának a kiadónak a tevékenységéről – akkor már csak a nemzeti könyvarchívumra alapozható – ítélete mi lesz? Nem!

Kultúrát szolgál, e címen alapítványi támogatást kér és kap, majd anyagi tönkretételt emleget, amikor e kultúra megőrzője és terjesztője – a könyvtár – hatályos jogszabályban biztosított igényével jelentkezik.

Indulat szülte kérdések, válaszok, általánosítások! Igen azok, de a konkrét eseten túl az alábbi tények által gerjesztve.

A konkrét ügyről

Nagy László: Inkarnáció ezüstben. Válogatott versek. Budapest, 1993. Kortárs Kiadó. (A Magyar Könyv Alapítvány támogatásával.) Köteleespéldányt a mű megjelenési évében az Országos Széchényi Könyvtár nem kapott. A Köteleespéldány Szolgálat a kiadó 1994. évi jelentésének kézhezvételekor észlelte a hiányt (a mű 1993 decemberében jelent meg) és kezdte meg a kiadvány köteleespéldányait reklamálni. Ennek végeredményeképpen 1995. május 2-án kapott egy, azaz egy példányt.

Tehát, egy 1993-ban kiadott mű 1995-ben regisztráltatik a Magyar Nemzeti Bibliográfia Könyvek Bibliográfiájában (milyen jó példa lesz az MNB és ezen keresztül az OSZK kipellengérezéséhez), maga a mű pedig (egy példány lévén) bekerül a könyvmúzeumba, és innentől kezdve elolvasására, tanulmányozására, kutatására a múzeumi tárgyak védelmét szabályozó aláírások (magyarul kötött-ségek) az irányadók.

A köteleespéldány szolgáltatásról általában

1993. 190 olyan megjelent könyvről volt tudomásunk, melyekből köteleespéldányt nem kaptunk. (Ez mára 191 lett.)

1994. 985 megjelent könyv köteleespéldányainak beküldését kellett megreklamálnunk, melynek eredménye a tárgyévben 639 mű, általában az előírtnál kisebb példányszámú (1–5) köteleespéldányait igen, 346 mű köteleespéldányait azonban nem kaptuk meg. Kedves Sándor, lehet ez véletlen hiba?

1995. Számszerű adat felelősséggel nem közölhető, de a megelőző évek statisztikai átlagához viszonyítva „gyanúsán” kevés könyv érkezik.

Nagyon lényeges, hogy amikor hiányról, be nem küldött köteleespéldányról esik szó, mindig ismert a mű. Vajon mennyi amiről nem tudunk? Hány Nagy László értékű mű lappang? Hol és hány külföldi gyűjteményben nyomozunk magyar nemzeti dokumentum után?

Ismét kérdések, kérdések, kérdések...

Tényekkel alátámasztott cáfolat esetén nyilvános megkövetésre készen várom a nyomdák, a kiadók a terjesztők, a szerzők, a közreműködők, a jogutódok, a magyar kultúrát szolgálók válaszát.

Rády Ferenc

Hírlevél a Magyar Könyvtárosok Egyesülete tagjaihoz

Budapest, 1995. május 15.

46. szám

Vándorgyűlés – Kitűnően haladnak az előkészületek. Az egri szervezők most összesítik a jelentkezéseket, eddig kb. ötszáz érkezett be. (Ezer szálláshelyről gondoskodtak.) A befizetési felhívást május közepén postázzák a jelentkezőknek. – A szekciók/szervezetek programjait május közepéig várják, hogy a programfüzet minél részletesebb tájékoztatást adhasson. – A prekonferenciát (Reklám a könyvtárban, elvek és módszerek) a megyei szervezet rendezi, főleg a gyakorlatban felhasználható módszereket szeretnének bemutatni. Várják azok jelentkezését, akik szívesen tartanának bemutatót. – Augusztus 11-én, pénteken délutánra egyéb, „alternatív” programokra még lehet helyiséget kérni, olyasmire gondolunk, mint a szombathelyi öregdiákok hagyományos találkozója. – A külföldi testvérszervezetek képviselőinek visszajelentkezését még várjuk. Kérjük, hogy akik szívesen részt vennének programjuk megszervezésében, Hegyközi Ilo-nánál jelentkezzenek a titkárságon (levélben, telefonon vagy e-postán).

Szakmai programok támogatása – Az MKE szervezetei benyújtották az 1995-ös programjaikhoz kért támogatásra vonatkozó igényeiket. Május 4-i ülésén az elnökség áttekintette ezeket, és anyagi lehetőségeinek függvényében állapította meg a támogatási összegeket.

A döntést – amelyről az érintettek már tájékoztatást kaptak – az alábbiakban ismertetjük: Bibliográfiái Sz.: 110 eFt, Gyermekkönyvtáros Sz.: 120 eFt, Helyismereti Könyvtárosok Sz.: 50 eFt, Könyvtárostanárok Sz.: 150 eFt, Közkönyvtári Egylet: 30eFt, Mezőgazdasági Sz.: 25 eFt, Olvasószolgálati Sz.: 75 eFt, Társadalomtudományi Sz.: 80 eFt, Zenei Sz.: 25 eFt, Bács-Kiskun M.Sz.: 35e Ft (plusz egyeztetés után további 50 eFt), Békés M.Sz.: 100 eFt, Borsod-Abaúj M.Sz.: 60 eFt, Csongrád M.Sz.: 60 eFt, Fejér M.Sz.: 70 eFt, Hajdú-Bihar M.Sz.: 50 eFt, Heves M.Sz.: 200 eFt, Kisalföldi Könyvtárosok és Könyvtárak Sz.: 85 eFt, Nógrád M.Sz.: 40 eFt, Pest M.Sz.: 50 eFt, Somogy M.Sz.: 63 eFt, Szabolcs-Szatmár-Bereg M.Sz.: 50 eFt, Tolna M.Sz.: 60 eFt, Vas M.Sz.: 60 eFt, Veszprém M.Sz.: 60 eFt, Zala M.Sz.: 80 eFt, Zemplén M.Sz.: 46 eFt, Könyvtárosképzésért Alapítvány: 200 eFt. Összesen: 2.034.000 Ft.

Tájékoztatásul: az elnökség remélhetőleg figyelembe tudja venni további szervezetek utólag benyújtott igényeit is.

Tekintve, hogy az MKM-tól és az Országgyűléstől még nem érkezett meg az 1995-re kért elnökségi támogatás, lehetséges, hogy az összeg átutalása némi késedelmet szenved.

Kitüntetések – Az elnökség május 4-i ülésén megtárgyalta és támogatja a szekciók/szervezetek javaslatait a Szinnyei-, a Közművelődésért és a Fitz-díjra,

valamint az MKE-émlékemre. A minisztériumi kitüntetések kezdeményezésének rendjéről és a javaslatok benyújtásának határidejéről a titkárság tájékoztatta a szekciókat/szervezeteket. A szervezetektől az MKE-émlékemre kapott javaslatokat az elnökség kiegészítette saját javaslataival, és a titkárság megküldte a tanács tagjainak a szokásos szavazólapokat. A Fitz-díjra május 31-ig még lehet pótlólagos javaslatot tenni, mert csak öt szervezet nyilatkozott ezúgyben.

NKA – Idén a Nemzeti Kulturális Alaphoz 300 millió Ft értékben 500 pályázat érkezett. Miközben a legtöbb kollégiumi keret növekedett, a könyvtári szakmai kollégiumnak idén mindössze 25 millió Ft áll rendelkezésére elosztásra. A Könyvtári és Informatikai Kamara és a Magyar Könyvtárosok Egyesülete mint a könyvtáriügy szakmai érdekképviseleti szervei ezért 1995. március 30-i együttes ülésükön meghallgatták dr. Ambrus Zoltánnak, a kollégium vezetőjének beszámolóját, közös állásfoglalást fogalmaztak meg a kollégium működéséről – amely a 3K-ban (lesz) olvasható –, és megküldték azt Perlík Pálnak, az NKA ügyvezető igazgatójának és Török András helyettes államtitkárnak.

NAT – Az MKE Könyvtárostánárok Szervezete elkészítette állásfoglalását a NAT könyvtári-informatikai követelményrendszeréről az MKM Nemzeti Alapantanterv Bizottsága számára. Az állásfoglalás teljes szövege a Könyvtári Levelező/lap 1995. áprilisi számában olvasható.

Szakképzési konferencia – 1995. június 8-án lesz a Széchényi Könyvtárban ez az országos MKE-rendezvény. Az előadók annak az interjúorozatnak a tanulságairól számolnak be, amelyet az MKM Könyvtári Osztályának felkérésére a KMK Olvasószolgálati Kutató Osztálya készített 50 könyvtár vezetőjével a képzés iránti igényekről és az egyes könyvtártípusok munkaerő-szükségletéről. A tervek szerint beszámoló hangzik el a tankönyv-pályázatról is.

Törvénykezési szeminárium – A szemináriumot támogatja az Európai Tanács és reményeink szerint az Európai Közösség is. A résztvevők számára számos segédanyag összeállítása és fordítása folyamatban van.

Bibliográfiai Szekció – A vándorgyűlésen a BSZ tervei szerint a bibliográfiai és finanszírozásuk témával jelentkezik. A szombathelyi és nyíregyházi bibliográfiai, illetve vezetői gyorstájékoztató kiadványok kérdésén kívül előadás hangzik el a PRESSDOK adatbázisról, valamint ismét szóba kerül a bibliográfiai munka díjazásának problémája. – 1995. október 3-án az OSZK-ban Petrik Géza-émlékülésre készülnek, ahol Petrik emlékkiállítás is megtekinthetnek majd a résztvevők. Előző napon megkoszorúzzák Petrik Géza síremlékét.

Műszaki Szekció – A MSZ áprilisi híradójában azt olvastuk, hogy a márciusi rendezvények sikeréből kiindulva a jövőben is igyekeznek egy-egy hónapban többféle szakmai találkozási lehetőséget teremteni.

Olvasószolgálati Szekció – Május 26-án ülésezik az OSZ a FSZEK Közhasznú Információk Tárában. A programon a következő előadások szerepelnek: A referenszkérdések változásai a könyvtárakban (dr. Nagy Attila), Referenszkérdések a FSZEK-ben (Havas Katalin), Változások a FSZEK olvasószolgálatában (dr. Katsányi Sándor), A Közhasznú Információk Tára a FSZEK-ben (Sándor Ottóné). Ekkor kerül sor az elnökválasztásra is: eddig Kocsis István látta el ezt a feladatot, aki az MKE alelnöke lett.

Abauj-Borsod Megyei Szervezet – Az ABMSZ egynapos csereháti túrára invitálja tagjait május 18-ára. Az útvonal: Szikszó-Alsóvadász-Kupa-Felsőva-

dász-Szanticska-Gagyvendégi-Rakaca-Rakacaszend. Séta közben több kiállítást is útbajtenek, és a Csereháti Gazdaságfejlesztő Központban tájékozódnak az adatbázisokról, a továbbképzési lehetőségekről és a területfejlesztési elképzelésekről. Rakacán felkeresik a 70-es években „amerikás” segítséggel épített és fenntartott Borbála könyvtárat.

Val Megyei Szervezet – A VMSZ tagjai április 27-én szabványismertető és -gyakorló foglalkozáson vettek részt. Az MSZ 3424–12 Bibliográfiai leírás. Időszaki kiadványok részdokumentumainak leírása szabványt Prejczer Paula ismertette a feldolgozó könyvtárosoknak. – A VMSZ által meghirdetett Windows bevezető és Winword alapozó tanfolyam április 18-án és 20-án, két csoportban, 12 kolléga részvételével elindult. A tanfolyam 16 órás, összesen 24 kolléga jelezte részvételi szándékát.

Zempléni Könyvtárosok Szervezete – A ZKSZ április 27-én szakmai tanácskozást tartott a Sárospataki Református Kollégium Tudományos Gyűjteményének Múzeumában. Pocsainé Eperjesi Eszter múzeumvezető a helytörténet tárgyi emlékeiről tartott előadást.

Magyar Periodika Kör – Az időszaki kiadványok aktuális kérdései címmel az Országos Mezőgazdasági Könyvtárban tartotta április 24-én 2. konferenciáját a Magyar Periodika Kör. A konferencián a következő előadások hangzottak el: Új utak az információ szétsugárzásában és hatásuk a könyvtárakra (John Cox), A jó, a rossz és a szegény. Tudományos könyvtárak automatizált értékelése idézetelemzésekkel (Marton János-Zsígó Ildikó), Folyóiratok a hálózatokon – a jövő útja? (Koltay Tibor).

Magyar Könyvszakmai Szövetség – Az MKSZ május 25–28. között rendezi meg 7. nemzetközi könyv-, video-, könyvtári és zenei kiállítását az OSZK-ban Közép-európai könyvbarátság elnevezéssel. Május 25-én 10 órától nyílt fórumot rendeznek könyvtárosok, kiadók, a könyves szakma valamennyi ágazata és kulturális újságírók részére A mai magyar könyvszakma vívmányai és gondjai címmel. Május 26-án ugyancsak 10 órától tanácskozásra kerül sor a határontúli és a magyarországi könyvkereskedelem megkönnyítéséről, átjárhatóságának fokozásáról.

MAK – Hírlevelük alapján adjuk közre a DAT'95 konferencia és kiállítás időpontját: 1995. november 6–9., és kedvcsinálónak néhány szekcióülés témáját: „virtuális” és valóságos könyvtár; a könyvtárak szerepe az információs társadalomban; nemzetközi és hazai online adatbázisok; a NIIF információs stratégiája – Internet alkalmazások; információs szupersztráda. Szekció- és konferenciajegy megrendelhető a MAK titkárságán, 1012 Budapest, Kuny Domokos u. 13. Tel.: 202-2998, 175-9722/151, 167; fax: 202-2894.

Gombocz-ösztöndíj – A kiírás a hírlevél előző számában és a könyvtári szaklapokban olvasható. A jelentkezési határidő: június 15.

Internet-tanfolyam – Az Osztrák Tudomány- és Kutatásügyi Minisztérium egyik alapítványa egy Pozsonyban rendezendő kétnapos Internet-kurzusra hívott meg öt cseh, öt szlovák és öt magyar könyvtárost május 30–31-re. A nemzeti könyvtárat három, az egyetemi könyvtárakat két szakember képviseli.

Brit szeminárium – A Társadalomtudományi Szekció támogató levele alapján az elnökség támogatja Bánhegyi Zsolt (MTA Könyvtára) kiküldését a British Council szeptemberi brightoni menedzsment-szemináriumára.

LIBTECH '95 – Tavaly 15 magyar könyvtáros is ott volt az évente Hatfield-ben (London közelében) megrendezett konferencia és kiállítás résztvevői között, az angol szervezők és az MKE támogatásával. Az angol kollégák idén is megküldték a rendezvény prospektusát, szeptember 5–6-án kerül rá sor. A kiállítás látogatása és nagyon sok rendezvény ingyenes. Sajnos nem tudják támogatni a kelet-európai könyvtárosok részvételét, de heti 53 fontért szálláslehetőséget ajánlanak fel. Az érdeklődőknek az előzetes regisztráció után (nyomtatványok a titkárságon) részletes programot küldenek.

Előzetes rendezvénynaptár:

- május 25-28. Közép-európai könyvbarátság. Nemzetközi könyv-, video-, könyvtári és zenei kiállítás (Magyar Könyvszakmai Szövetség), OSZK
- jún. 8. szakképzési konferencia (az MKE országos rendezvénye), OSZK
- aug. 9-12. az MKE 27. vándorgyűlése, Eger
- szept. 5-6. LIBTECH '95, Hatfield, Anglia
- szept. 28-30. törvénykezési szeminárium (az MKE országos rendezvénye), OSZK
- okt. 3. Petrik Géza-emlékülés (Bibliográfiai Szekció), OSZK
- nov. 6–9. DAT '95 konferencia és kiállítás (Magyar Adatbázisforgalmazók Kamarája)

Állást keres – Könyvtár-történelem szakos főiskolai végzettséggel olvasószolgálati vagy tájékoztató munkakörben elhelyezkedne iskolai és/vagy gyermekkönyvtárban Sajtiné Bácskai Erzsébet. Üzenet hagyható az 1-689-793-as telefonon (Bácskai lakás). – Könyvtár-magyar szakon főiskolát végzett, angol középfokú nyelvvizsgával, német nyelvből GTB tanfolyammal rendelkező kolléga beszerzési, katalogizálási vagy olvasószolgálati munkakörben állást keres. Tóth Kornél, telefon: 201-7798 (lakás). – Főiskolai könyvtár szakos végzettséggel, passzív német és francia nyelvtudással állást keres iskolai könyvtárban, bibliográfusi vagy olvasószolgálati munkakörben Dr. Simonné Hajdú Hajnalka, 251-7333/364 mellék, 17 óra után: 163-6971.

Ez alkalommal sajnos nem érkezett be közlésre szánt állás kínálat.

